INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

ERPE - EVENBROEKVELD

OPTIMALISATIE BESTAAND OVERSTROMINGSGEBIED

ARCHEOLOGIENOTA – PROJECTCODE 2017F338

Deschepper E., Pede R. & Cherretté B.

SOLVA-ARCHEOLOGIERAPPORT NR 119

Colofon

Project:
Erpe – Evenbroekveld. Optimalisatie bestaand overstromingsgebied. Archeologienota (bureauonderzoek).
Projectcode: 2017F338
Projectnaam: 17-ERP-EBV
SOLVA Archeologierapport 119

Opdrachtgever:
Gemeente Erpe-Mere
Oudenaardsesteenweg 458
9420 Erpe-Mere

Uitvoerder:
SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Gentsesteenweg 1B
9520 Vlierzele
Tel: 053/64 65 20

Auteurs:
Ewoud Deschepper (tekst en kaartmateriaal)
Ruben Pede (erkend archeoloog)
Bart Cherretté (redactie)

Bewaarplaats archeologisch ensemble:
Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA Archeologisch depot, p/a Industrielaan 25B, 9320 Erembodegem
E-mail: archeologie@so-lva.be
Tel: 053/64 65 36

Wettelijk depotnummer: D/2017/12.857/56

Afbeelding voorblad: Zicht op het terrein in de huidige toestand (met dank aan Bram Bundervoet, VMM)

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

Inhoudsopgave

1 Samenvatting ... 3
1.1 Planmatige context ... 3
1.2 Wettelijk kader ... 3
1.3 Vraagstelling ... 3
1.4 Onderzoeksmethode ... 3
1.5 Resultaten ... 3
2 Verslag van resultaten bureauonderzoek ... 5
2.1 Beschrijvend gedeelte ... 5
2.1.1 Aanleiding voor de opmaak van de archeologienota ... 6
2.1.2 Beschrijving van de geplande werken ... 6
2.1.3 De onderzoeksopdracht ... 15
2.1.4 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek ... 15
2.2 Assessmentrapport ... 17
2.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzochte gebied en zijn omgeving ... 17
2.2.2 Het onderzochte gebied en zijn omgeving in zijn historisch kader ... 28
2.2.3 Het onderzochte gebied en zijn omgeving in zijn archeologisch kader ... 38
2.2.4 Een datering en interpretatie van het onderzochte gebied ... 39
2.2.5 De verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed ... 39
2.2.6 Lijst der figuren, foto's en bijlagen ... 43
3 Bibliografie ... 45

1 Samenvatting

1.1 Planmatige context

De VMM (Vlaamse Milieumaatschappij) en de gemeente Erpe-Mere wensen het bestaande Gecontroleerd Overstromingsgebied langs het Evenbroekveld te optimaliseren door de bestaande zandvang te verdiepen. De uitgegraven grond wordt gebruikt om de bestaande dijken te verhogen. In opdracht van de gemeente Erpe-Mere voerde SOLVA het archeologisch vooronderzoek uit.

1.2 Wettelijk kader

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d. 12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **stedenbouwkundige vergunningsaanvraag** voor de aanpassing van het gecontroleerd overstromingsgebied. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.[1]

1.3 Vraagstelling

Het projectgebied bevindt zich **buiten een historische kern** en wordt dus gekenmerkt door een **lage densiteit aan historische bebouwing**. De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de landschappelijke historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

1.4 Onderzoeksmethode

Het uitgevoerde vooronderzoek omvat een **bureauonderzoek**. Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbaar gegeorefereerd kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

1.5 Resultaten

De landschappelijke, historische en archeologische elementen, samen met de recente geschiedenis van het terrein, wijzen er op dat de aanwezigheid van een archeologische site binnen het projectgebied heel onwaarschijnlijk is. Het gaat immers om een **laaggelegen, nat gebied** direct aan en waarschijnlijk in het verleden zelfs deels in de loop van de Ter Erpenbeek, een historische beek die hoogstwaarschijnlijk zijn naam gaf aan het dorp Erpe. Boringen in de nabijheid van het projectgebied

[1] Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2.0 van 1 januari 2017.

tonen aan dat de eerste 10 à 11 m onder het maaiveld opgebouwd is uit klei, leem en veen, ontstaan als **alluviale afzetting van de Ter Erpenbeek**. De terreinen bevinden zich buiten de historische kernen van Erpe en Mere en staan er niet direct mee in verbinding. Dit gegeven, in combinatie met de natte bodems, maakt dat de menselijke aanwezigheid in dit gebied zich hoogstwaarschijnlijk beperkte tot perifere activiteiten. Historische kaarten bevestigen dat het projectgebied inderdaad steeds in gebruik was als **gras- en weiland en meersen**. Er zijn **verschillende archeologische sites** gekend in de wijde omgeving, die duiden op menselijke aanwezigheid sinds de prehistorie. De meeste van deze sites zijn echter louter vastgesteld op basis van een prospectiethesis en situeren zich bovendien in een andere landschappelijke context, **op drogere gronden**. **Archeologisch onderzoek binnen** dezelfde landschappelijke context als het projectgebied, in de **beekvallei**, bracht daarentegen **geen sporen of vondsten** aan het licht.

Het projectgebied is heden in gebruik als Gecontroleerd Overstromingsgebied en is reeds verstoord door de **aanleg van** dit **GOG** in 1989 en verdere werken in 2009. Hierbij werd de loop van de beek rechtgetrokken, werd een doorlaatconstructie geplaatst, werden er dijken opgeworpen en een zandvang uitgegraven.

De **geplande werken** betreffen een verdieping van deze zandvang, de aanleg van een nieuwe dijk en een ophoging van de bestaande dijken. Er kan gesteld worden dat de aard van de werken **amper bijkomende verstoringen** veroorzaakt. De **verdieping van de bestaande zandvang** omvat het 1,2 m dieper uitgraven van een reeds bestaande depressie, over een oppervlakte van 2184 m². De bodemkundige informatie toonde aan dat hier enkel alluviale pakketten te verwachten zijn. Bij de aanleg van de **nieuwe dijk gaat het om een ophoging** over een oppervlakte van ca. 850 m², met een onderbreedte van 6 m en een hoogte van 1,10 m. Hierbij gebeurt geen af- of uitgraving van de bodem, en de dijk komt te liggen in de zone die in het verleden al als zandvang werd uitgegraven. Het **ophogen van de bestaande dijken** vindt plaats op reeds bestaande ophogingen en heeft bijgevolg geen impact op het bodemarchief.

Op basis van het landschappelijke en historisch-archeologische assessment kan gesteld worden dat de **aanwezigheid van een archeologische site heel onwaarschijnlijk** tot zelfs onbestaande is. De geplande werken vinden bovendien plaats in reeds verstoord gebied of zijn van die aard dat ze geen bodemverstoring veroorzaken.

Op basis van deze argumenten is **verder archeologisch (voor)onderzoek niet noodzakelijk**: er is geen archeologisch kennispotentieel aanwezig.

2 Verslag van resultaten bureauonderzoek

2.1 Beschrijvend gedeelte

Projectcode: 2017F338
Sitecode: 17-ERP-EBV
Wettelijk depotnummer: D/2017/12.857/56
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038
Locatie:
Oost-Vlaanderen, Erpe-Mere, Evenbroekveld/Keizersveld zonder nummer (Figuur 2*)*
Bounding box:
punt 1: x=120654,30 / y=177787,74
punt 2: x=125788,51 / y=181809,89
Kadastrale gegevens:
Erpe, 1ste Afdeling, Sectie C, perceelsnummers 691D, 692C, 695, 696A, 697, 699B, 703A, 716A, 714A, 728F, 729A, 741F, 741G en openbaar domein;
Erpe, 1ste Afdeling, Sectie D, perceelsnummers 906A, 907, 908, 909, 910, 911 (Figuur 1)
Topografische kaart: zie Figuur 2
Betrokken actoren en specialisten:
Ewoud Deschepper (tekst en kaartmateriaal)
Ruben Pede (erkend archeoloog)
Bart Cherretté (redactie)
Wetenschappelijke advisering:
Niet van toepassing

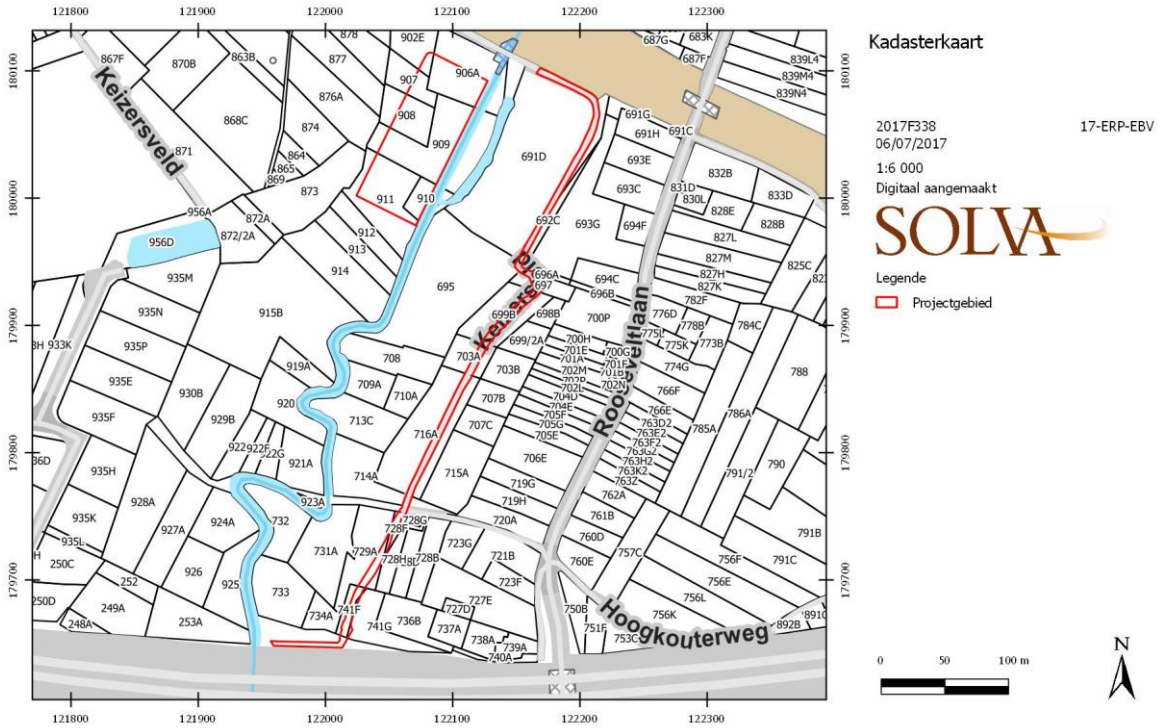

Figuur 1. Kadasterplan van het projectgebied en zijn omgeving (Bron: AGIV; 06/07/2017).

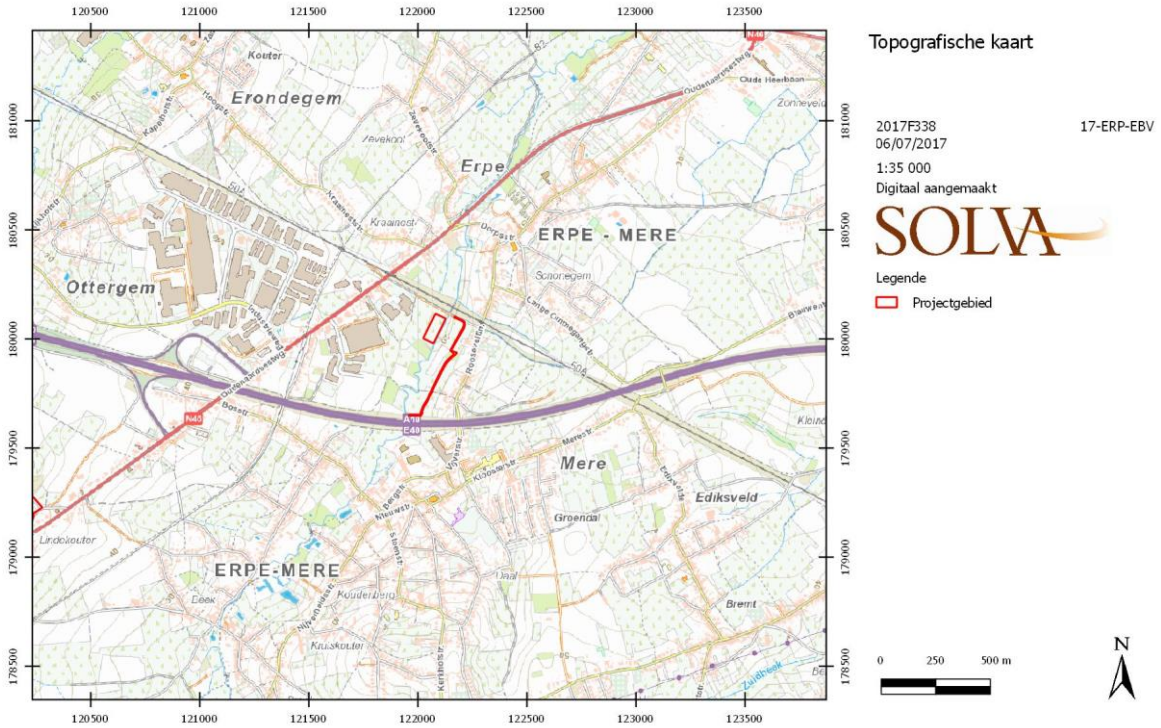

Figuur 2. Ligging van het projectgebied op de topografische kaart (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; 06/07/2017).

2.1.1 Aanleiding voor de opmaak van de archeologienota

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d. 12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **stedenbouwkundige vergunningsaanvraag** voor de aanleg van het gecontroleerd overstromingsgebied. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.[2]

De oppervlakte van de betrokken kadastrale percelen is 53115,14 m². De oppervlakte van de geplande bodemingreep bedraagt 9656,58 m².

Het gebied is momenteel ingericht als overstromingsgebied met zandvang. Wegens een onvoldoende functioneren van de bestaande zandvang, wordt deze verdiept.

2.1.2 Beschrijving van de geplande werken

2.1.2.1 De bestaande toestand

Het projectgebied is momenteel in gebruik als overstromingsgebied op de Ter Erpenbeek, ook Molenbeek genoemd (Figuur 3). In 1989 werd er een wachtbekken, een doorlaatkunstwerk en dijken aangelegd. Hierbij is de beek ook rechtgetrokken. In 2009 is een zandvang aangelegd in het overstromingsgebied. Hierbij werd al ca. 1,00 m afgegraven.

[2] Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2.0 van 1 januari 2017.

Het overstromingsgebied is grotendeels bedekt met bomen, struiken en grasland, en dient *de facto* als groenbuffer tussen het industrieterrein aan het Evenbroekveld en het Keizersveld, en de bewoning aan de Rooseveltlaan. Doorheen het overstromingsgebied loopt de Ter Erpenbeek/Molenbeek, een waterloop van 2de categorie (O.5021). Ten zuiden van het projectgebied loopt de E40, ten noorden de spoorweg Gent-Brussel. Foto's 1 t.e.m. 6 geven een goed beeld van het terrein.

Foto 1: Stroomopwaarts zicht op de Ter Erpenbeek (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).

Foto 2: Zicht op het grasland ten westen van de Ter Erpenbeek. Het natte karakter van deze gronden is overduidelijk (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).

Foto 3: Zicht naar de doorlaatconstructie met achteraan de spoorweg. Het is duidelijk dat de dienstweg en daarachter de dijk hoger liggen dan de bestaande zandvang, rechts op de foto, die 1 m uitgegraven is (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).

Foto 4: Zicht op de doorlaatconstructie (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).

Foto 5: Zicht op de in het verleden aangelegde dijk. Het reliëfverschil is duidelijk zichtbaar (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).

Foto 6: Deze foto toont het opgaande reliëf in de richting van de dijk, met daarachter de spoorweg (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).

2.1.2.2 De ontworpen toestand

Zie figuren 4 t.e.m. 7 en bijlagen 2 t.e.m. 5 voor een grondplan en dwarsprofielen van de geplande werken.

De geplande werken omvatten het **uitdiepen van de bestaande zandvang**. De hierbij uitgegraven grond wordt gebruikt om de bestaande dijken verder op te hogen, met maximaal een 20 cm extra ophoging.

De extra uitgraving van de zandvang gebeurt tot een maximale diepte van 1,2 m onder het bestaande niveau, over een oppervlakte van 2184 m². Ten westen van de zandvang wordt een nieuwe dijk aangelegd met de uitgraven grond. Deze dijk heeft een bovenbreedte van 3,00 m en een onderbreedte van 6,00 m. De hoogte zal 1,10 m bedragen, de oppervlakte bedraagt 854,4 m².

De overschot van de grond wordt gebruikt om de bestaande dijken, gelegen langs het noorden, oosten en zuiden, op te hogen met maximaal 20 cm.

Aan de bestaande paden en doorlaatconstructie wordt niets gewijzigd.

De werken omvatten dus de verdieping van de bestaande zandvang met 1,2 m over een oppervlakte van 2184 m². **Deze zandvang werd in het verleden al ca. 1 m uitgegraven, maar is nu opnieuw (deels) toegeslibt**. De uitgegraven grond zal gebruikt worden om een **dijkniveau op te richten** met een onderbreedte van 6 m, een bovenbreedte van 3 m en een hoogte van 1,1 m. De oppervlakte van deze dijk bedraagt 854,4 m². Deze dijk komt op de zone die in het verleden al is uitgegraven. De overschot van de grond dient om de **bestaande dijken** te **verhogen** met maximaal 20 cm.

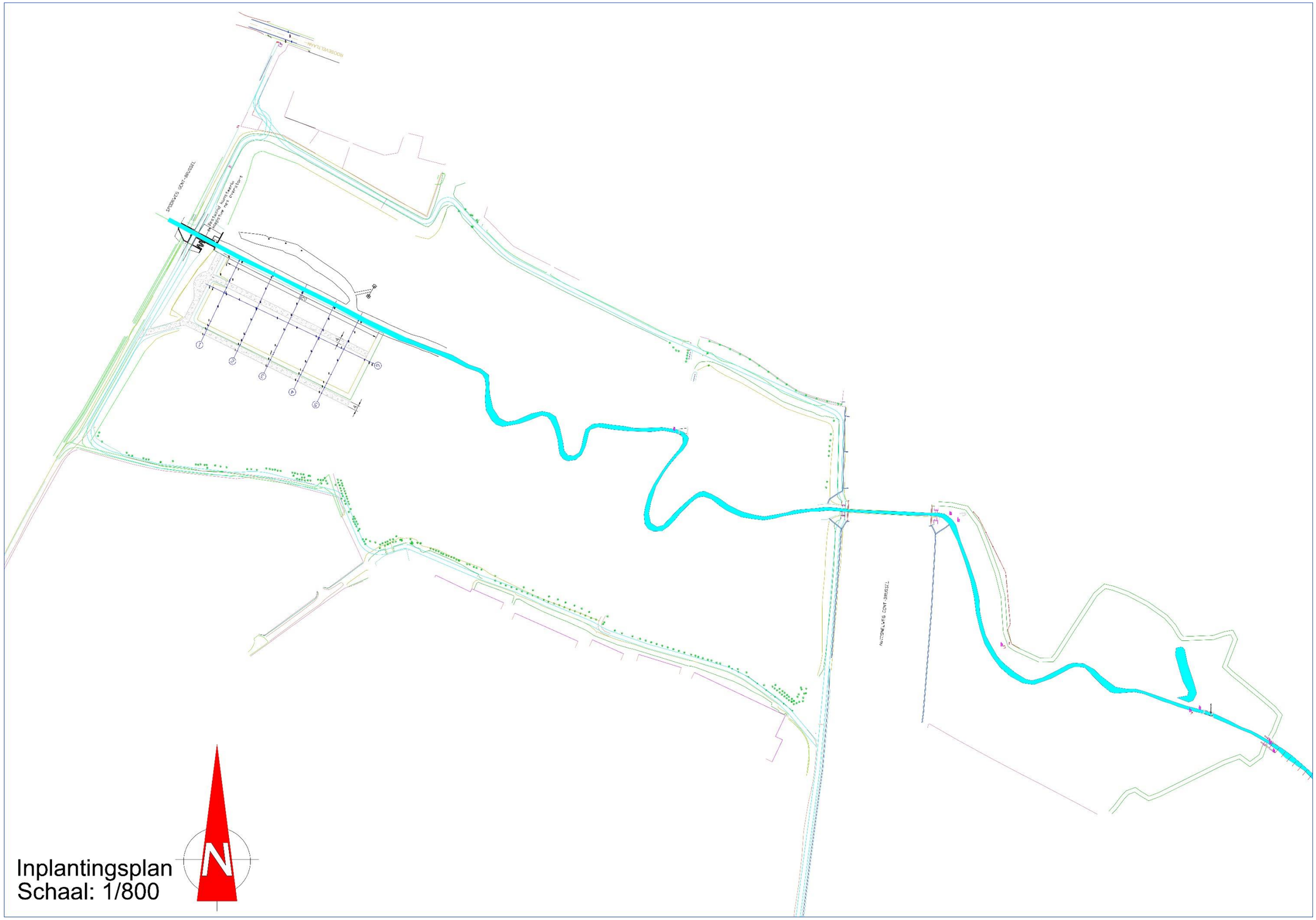

Figuur 3. Grondplan van de bestaande toestand van het volledige overstromingsgebied. De geplande werken omvatten enkel een deelzone. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 1 (Bron: VMM; 06/07/2017).

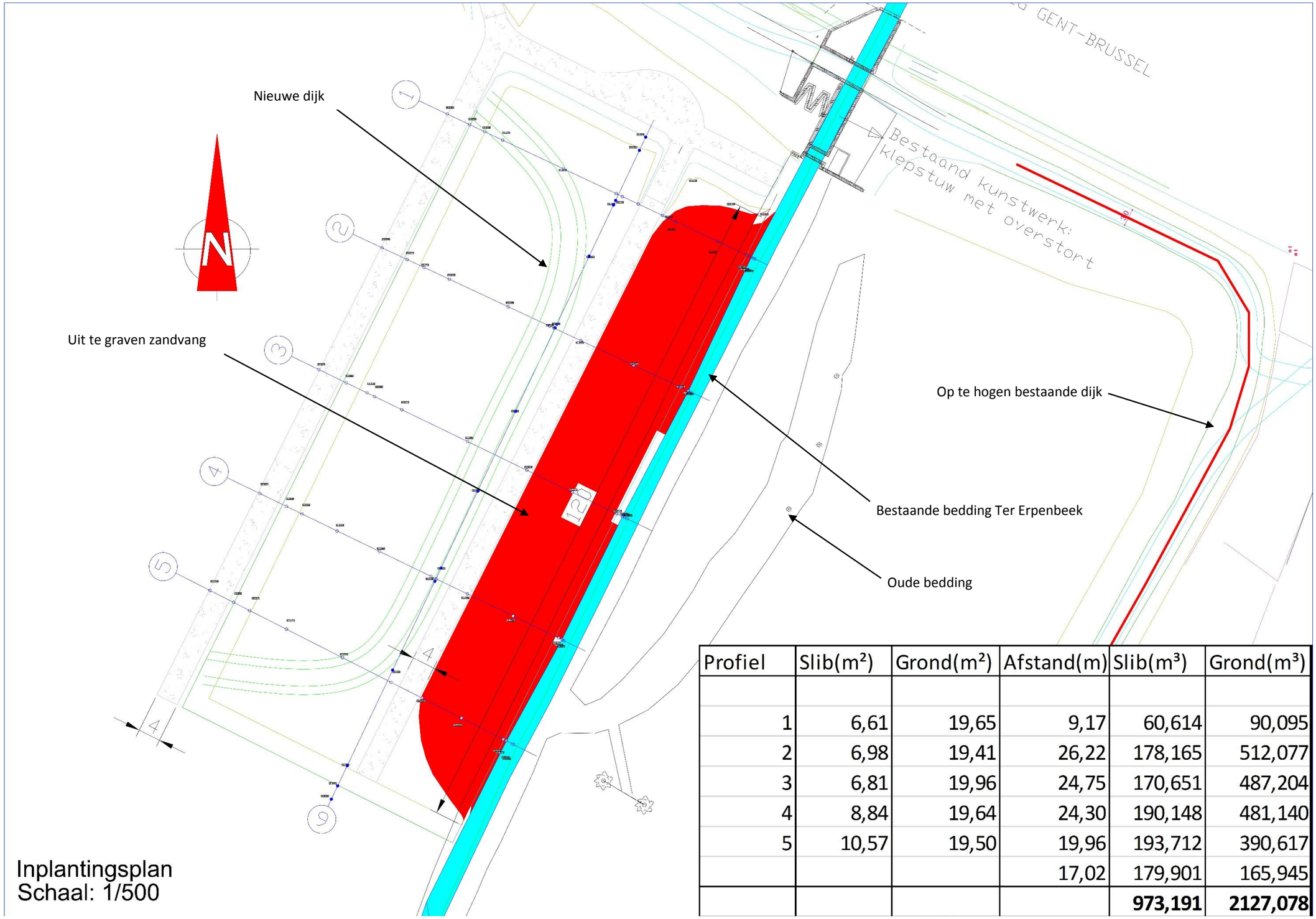

Profiel	Slib(m²)	Grond(m²)	Afstand(m)	Slib(m³)	Grond(m³)
1	6,61	19,65	9,17	60,614	90,095
2	6,98	19,41	26,22	178,165	512,077
3	6,81	19,96	24,75	170,651	487,204
4	8,84	19,64	24,30	190,148	481,140
5	10,57	19,50	19,96	193,712	390,617
			17,02	179,901	165,945
				973,191	**2127,078**

Figuur 4. Grondplan van de geplande toestand, specifiek voor de zone van de werken. Ook het grondverzet is aangegeven. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 2 (Bron: VMM; 06/07/2017).

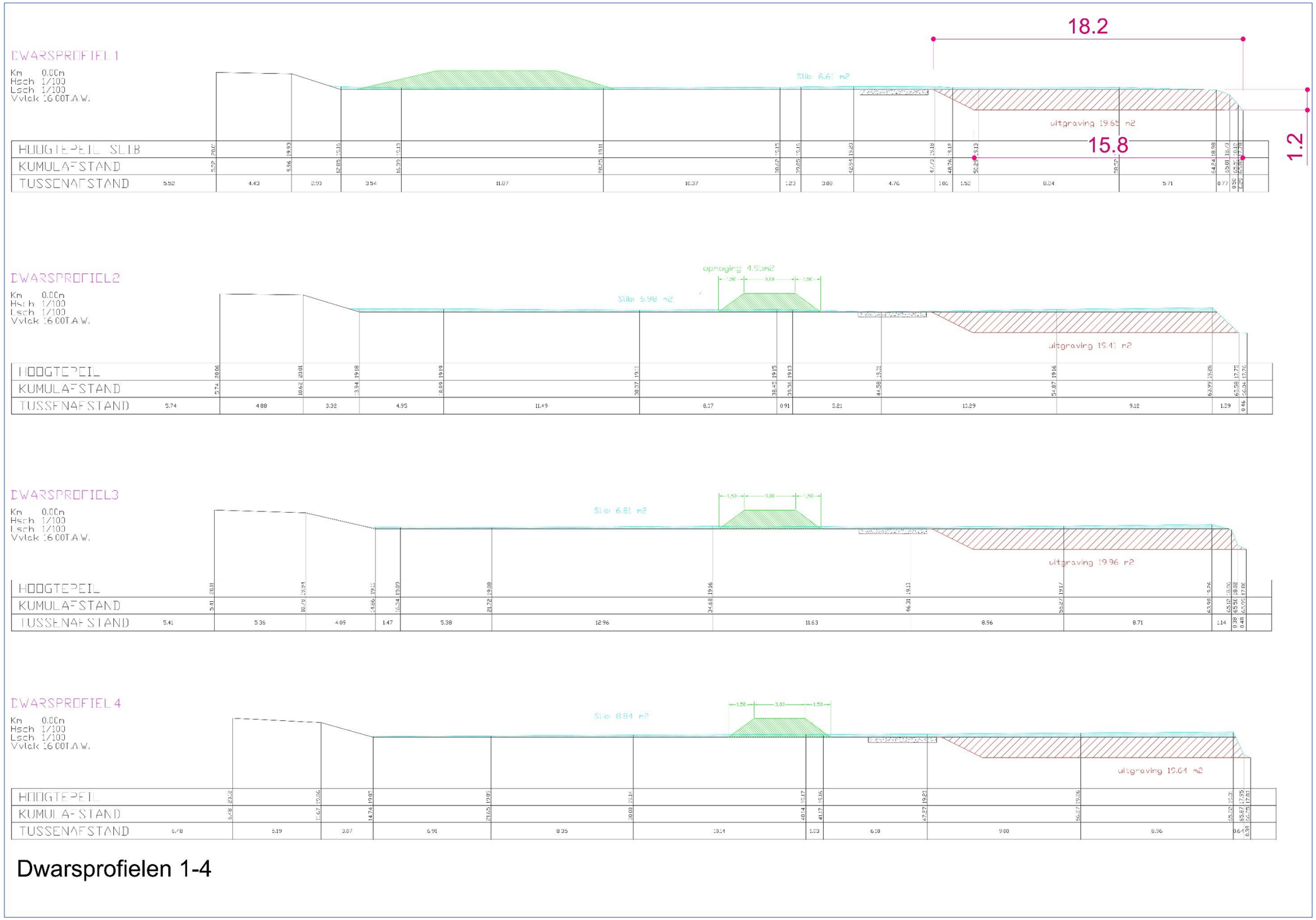

Figuur 5. Dwarsprofielen 1-4. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 3 (Bron: VMM; 06/07/2017).

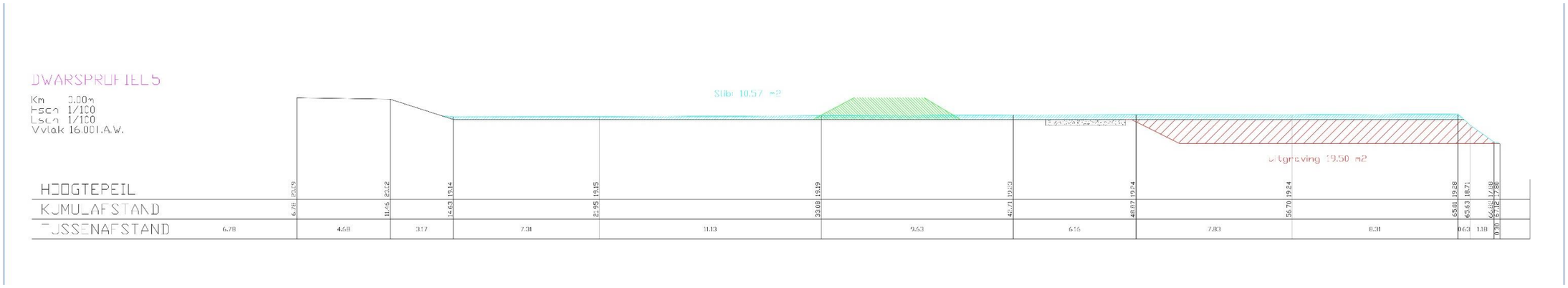

Figuur 6. Dwarsprofiel 5. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 4 (Bron: VMM; 06/07/2017).

Dwarsprofiel 6

Figuur 7. Dwarsprofiel 6. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 5 (Bron: VMM; 06/07/2017).

2.1.3 De onderzoeksopdracht

2.1.3.1 Vraagstelling

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag voor de zandvang heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.1.3.2 De randvoorwaarden

Niet van toepassing.

2.1.4 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek

2.1.4.1 Motivering van de onderzoeksstrategie, -methoden en –technieken

Strategie

In deze nota wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd **voor een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden**. Dit type onderzoek heeft als bijkomend doel de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens en bronnen.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

Methoden en technieken

Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbare gegeorefereerd kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

2.1.4.2 Organisatie van het bureauonderzoek

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door de Ewoud Deschepper. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Ewoud Deschepper. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Ewoud Deschepper, Ruben Pede en Bart Cherretté.

2.1.4.3 Aspecten waarvoor het advies van specialisten werd ingeroepen

Niet van toepassing.

2.1.4.4 Aspecten waarvoor algemene wetenschappelijke advisering werd ingeroepen

Niet van toepassing.

2.1.4.5 Motivering van de geselecteerde bronnen

Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de **bodemsoorten** en de **topografie**. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems en/of resten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden. De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via de Bodemverkenner (www.dov.vlaanderen.be) en de Geopunt-kaart (www.geopunt.be), de bodemkundige kaarten zelf zijn geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van deze kaarten is de Databank Ondergrond Vlaanderen. Het topografisch kaartmateriaal (DHMV II, *Hillshade*) wordt verdeeld door het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen. Deze gegevens werden in een GIS-omgeving geraadpleegd.

Het belangrijkste beschikbare **historisch kaartmateriaal** werd vooral geraadpleegd om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Deze informatie uit het historische kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel oudere bodemarchief. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van het kaartenmateriaal is het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen.

Voor het archeologisch kader werd de Centrale Archeologische Inventaris (**CAI**) geraadpleegd, alsook de beschikbare literaire bronnen.

De **ontwerpplannen** zijn door de VMM ter beschikking gesteld.

Een terreinbezoek was niet noodzakelijk gezien de **actuele toestand** van het terrein zichtbaar is op recente luchtfoto's en de opdrachtgever ons de huidige toestand van het terrein kon mededelen. De VMM bezorgde terreinfoto's van de bestaande toestand.

Alle gegevens werden hierna samengebundeld in voorliggende archeologienota.

2.2 Assessmentrapport

2.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzochte gebied en zijn omgeving

2.2.1.1 Algemene landschappelijke en geografische situering

Erpe is een deelgemeente van Erpe-Mere en ligt in het noordoosten van de gemeente, begrensd in het westen door Erondegem en Ottergem, en in het zuiden door Mere. In het noorden ligt Lede en in het westen Aalst. De gemeente ligt op de grens van de zandleem- en leemstreek, in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen (Figuur 8).

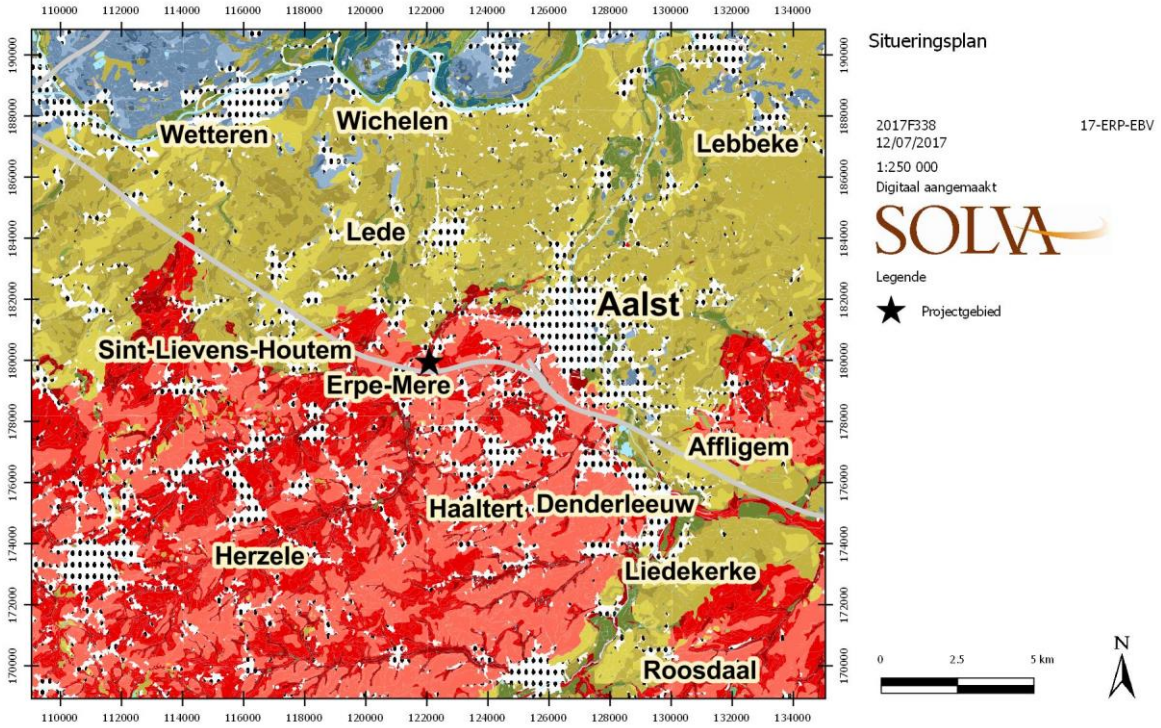

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de bodemkaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

Het projectgebied ligt zo een 700 m ten zuiden van het centrum van Erpe, langsheen de Ter Erpenbeek (Figuur 9), tussen de E40 in het zuiden en de spoorweg Gent-Brussel in het noorden.

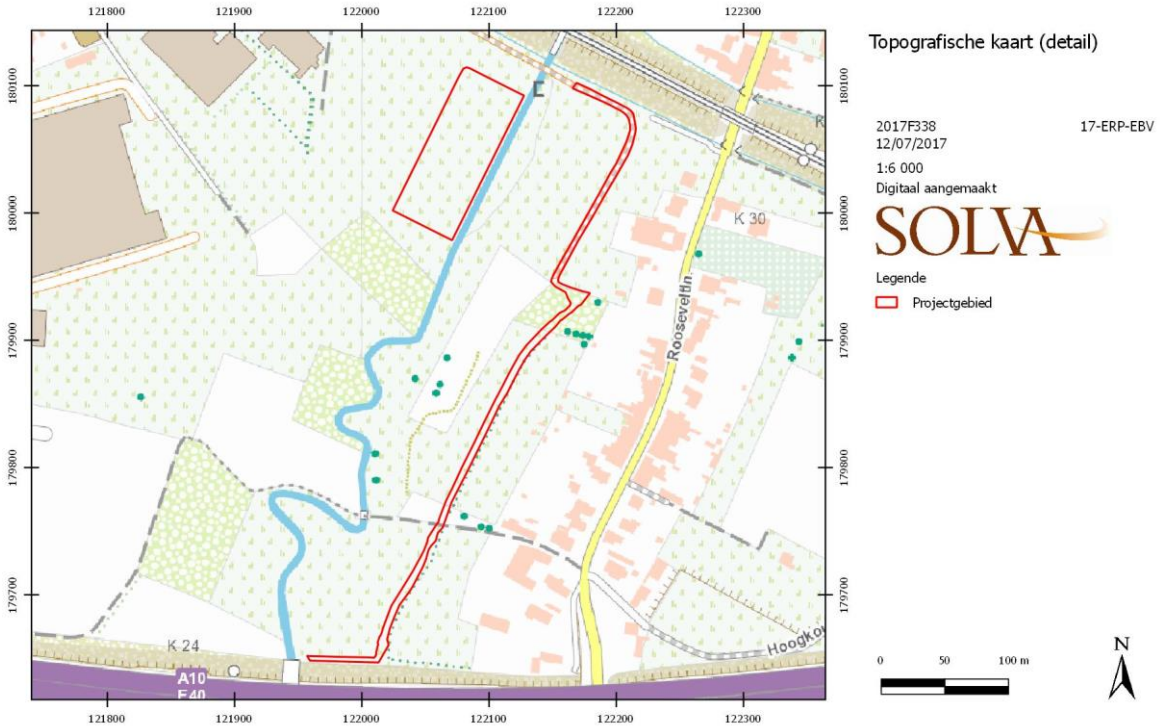

Figuur 9. Detail van de topografische kaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

Volgens het Gewestplan is het gebied op de linkeroever van de Ter Erpenbeek bestemd als ambachtelijke zone, het gebied op de rechteroever is landschappelijk waardevol agrarisch gebied (Figuur 10).

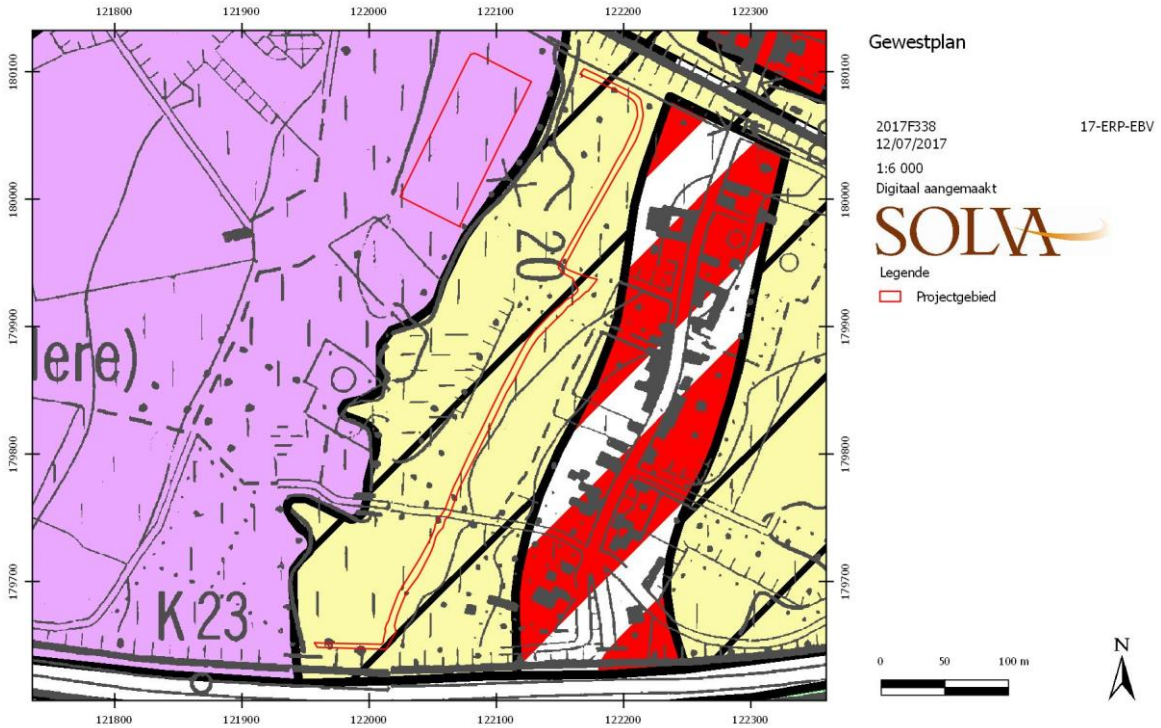

Figuur 10. Gewestplan ter hoogte van het projectgebied (Bron: Departement Ruimte Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.1.2 Aardkundige en hydrografische situering

- *Beknopte geologische en geomorfologische schets van de regio*[3]

Het projectgebied ligt in de '**ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone'**, en meer bepaald in het deel van het **Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict**.[4] Dit district bestaat uit een geaccidenteerd Tertiair heuvellandschap waarop voornamelijk lemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in het zuiden van Vlaanderen.

Tot dit ecodistrict behoren de Vlaamse Ardennen, de Kesterberg en Oudenberg (Pajottenland), maar ook zijn uitlopers. Typisch binnen dit gebied is het voorkomen van veelvuldige bronnen, dit op de kleilaag van de Formatie van Gent, Lid van Merelbeke. Verder zijn ook de Diestiaanheuvels (ten zuiden) typerend voor het gebied. Het volledige gebied bezit (vrij) grote reliëfverschillen, met voornamelijk lemige afzettingen.

De sterke erosie op het einde van het Tertiair en tijdens het Pleistoceen veroorzaakte het huidig golvend tot sterk golvend reliëf. Dit levert een opeenvolging op van open kouters op de leemruggen en, in de beekdalen, depressies met een gesloten begroeiing. In het zuiden wordt het landschap bepaald door de zogenaamde Zuid-Vlaamse Heuvelrij. De valleien zijn daar zeer sterk ingesneden, soms bijna kloofdalen, en de ruggen zijn zacht hellend. Er is een opeenvolging te zien van langgerekte leemruggen met relatief vlakke delen en zachte hellingen, gescheiden door talrijke beekvalleien en depressies, die dikwijls begrensd zijn door een steile rand. Typisch is het voorkomen van asymmetrische dalen, door de ongelijkmatige afzetting van de lösspakketten tijdens de laatste ijstijd.

Het reliëf in het district is golvend tot sterk golvend, zelfs plaatselijk heuvelig in het zuidelijke deel, met hellingsgraden van 9 % en meer. Het wordt gekenmerkt door een opeenvolging van ruggen, afgewisseld met diep ingesneden beekvalleien en secundaire depressies. Het zuidelijk deel bestaat uit een aantal westzuidwest-oostnoordoost georiënteerde heuvelrijen, wier absolute hoogte van zuid naar noord progressief afneemt. De hoogste heuvelrij situeert zich in de buurt van de taal- en gewestgrens, met o.a de Kluisberg, de Spinnessenberg, de Hotondberg, de Muziekberg, de Pottelberg en de Mont de Rode, maar ook de Oudenberg (Geraardsbergen). Op het raakpunt van de oost-west en noord-zuid gerichte heuvelkammen van de Vlaamse Ardennen bevindt zich het hoogste punt (d'Hoppe, 157,5m) in het bos van Pottelberg. Deze kam vormt de geologische ruggengraat van het fysisch landschap en is een onderdeel van een groter geheel van getuigenheuvels dat zich uitstrekt van Frans-Vlaanderen via het West-Vlaams Heuvelland, de Vlaamse Ardennen, het Pajottenland en het Hageland tot Midden-Limburg waar het tegen het Kempisch Plateau uitwigt. Een lagere, structurele kamlijn waarvan de hoogste delen met de hoogtelijn van 100m flirten en die ten opzichte van het hydrografisch stelsel duidelijk contrasterend is, omvat van west naar oost volgende plateaus: Eikenberg-Kapelleberg-Boigneberg (Maarkedal), Varentberg-Hoogkouter (Horebeke), plateau Pottenberg-Leberg-Valkenberg (Brakel), Steenberg-Potaardeberg (Zottegem) en tenslotte de Biezelenberg (Herzele). Vermits de weerstandbiedende ijzerzandsteenlagen er volledig weggespoeld zijn, profileren deze plateaus zich als open akker- en kouterlandschappen.

Bodems

De bodemseries worden gerangschikt in twee groepen. Enerzijds de plateau- en hellinggronden met hoofdzakelijk (niet tot sterk gleyige) diepe leemgronden (meer dan 80 cm dik) met een al dan niet (sterk) gevlekte textuur B-horizont. Verspreid, maar vooral langs de valleiranden komen ondiepe leemgronden met textuur B-horizont voor, met een zand- of kleisubstraat beginnend op geringe

[3] We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen (Sevenant *et al*. 2002)**.** In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken.

[4] Sevenant *et al*. 2002, 158-163.

diepte, evenals beperkte oppervlakten zandleem- en kleigronden met een niet bepaalde profielontwikkeling. Plaatselijk, op enkele hoge toppen en steile hellingen, dagzoomt het Tertiair kleiig of zandig materiaal.

Anderzijds zijn er de vallei- en depressiegronden, met dominantie van jonge leem- of zandleembodems zonder profielontwikkeling.

Het noordelijk gebied wordt plaatselijk gedomineerd door zandleemgronden, evenals het gebied rondom de alluviale vlakte van de Dender.

De beekalluvia staan onder invloed van een permanente grondwatertafel, die aan een regelmatige seizoenschommeling onderhevig is. Op de plateau- en hellingronden ligt de watertafel zeer diep, behalve waar stuwwater en bronniveaus voorkomen. Deze bronniveaus treden overal op waar watervoerende lagen van het Tertiair substraat dagzomen.

Geologie

Tijdens het Tertiair werden door de zee verschillende zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede, Formatie van Maldegem en Formatie van Diest. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het Tertiair reliëf. Hierdoor vormt de Formatie van Gent nu het hoofdsubstraat, en zijn de Formatie van Lede en Maldegem nog slechts op de heuvelruggen te vinden. Van de Formatie van Diest zijn nog slechts enkele relicten over op de hoogste toppen (Vlaamse Ardennen en heuvels ten zuiden van Geraardsbergen).

Tijdens de laatste ijstijd werd dit landschap bedekt met niveo-eolische leem (0 tot 15m). Onder invloed van de overheersende westenwinden tijdens het Weichselglaciaal werden de naar het westen gerichte hellingen slechts met een dunne laag löss bedekt. Op plaatsen die tegen de dominerende winden beschermd waren (de oostelijk gerichte hellingen en de kleinere plateaus) is de lössmantel zeer dik. De Tertiaire lagen komen slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen aan het oppervlak.

Gedurende het Holoceen had eerst een riviererosie van het Pleistocene leemdek plaats. De beekvalleien werden verder uitgediept en er ontstonden ook secundaire depressies. De vallei van de Dender bijvoorbeeld werd uitgeschuurd tot op de Ieperiaanse kleilagen. Later werd de vallei gedeeltelijk opgevuld met lemig alluvium en venig materiaal. Ten gevolge van ontbossing in recente tijden trad hellingserosie op; het meeste afgespoelde materiaal werd als colluvium afgezet aan de voet van de hellingen.

- *Het projectgebied*

Volgens de Quartair geologische kaart ligt het projectgebied in type 3a, waarbij er Holocene en/of Tardiglaciale bovenop de Pleistocene sequentie te verwachten zijn (Figuur 11).

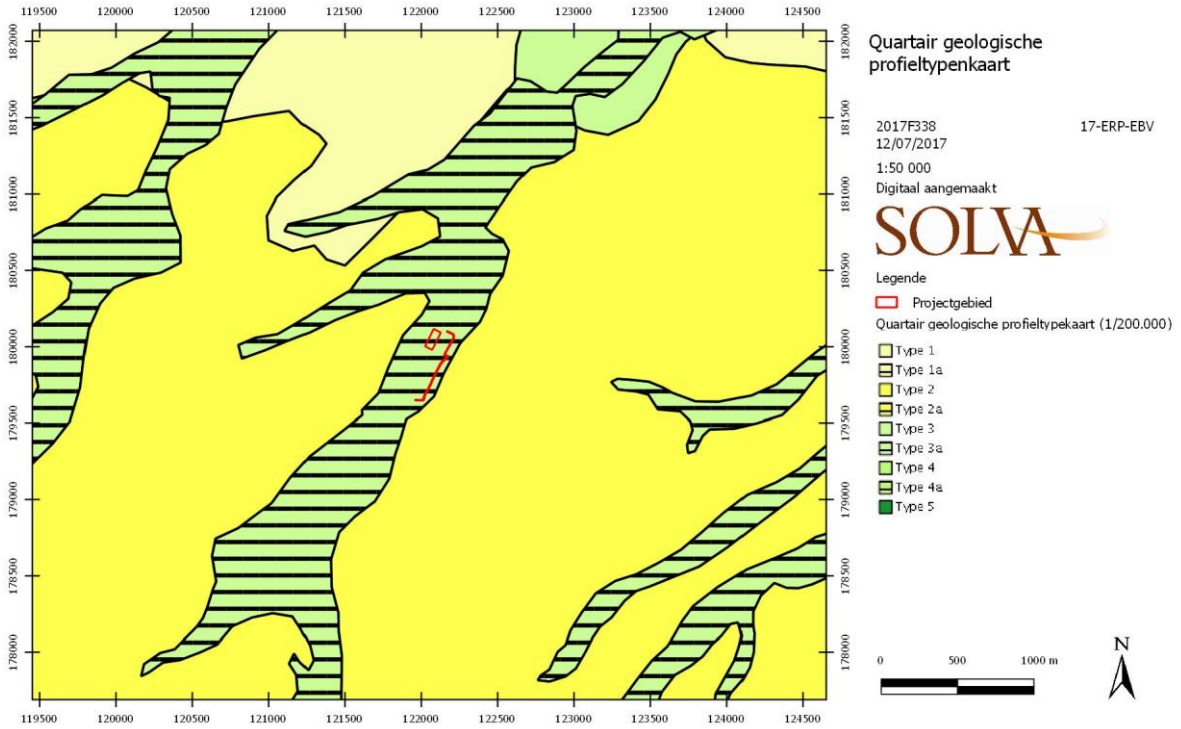

Figuur 11. Quartair geologische profieltypenkaart van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

Tertiair geologisch gaat het om het Lid van Egem, met andere woorden, grijsgroen zeer fijn glauconiet- en glimmerhoudend zand met kleilagen en zandsteenbanken (Figuur 12).

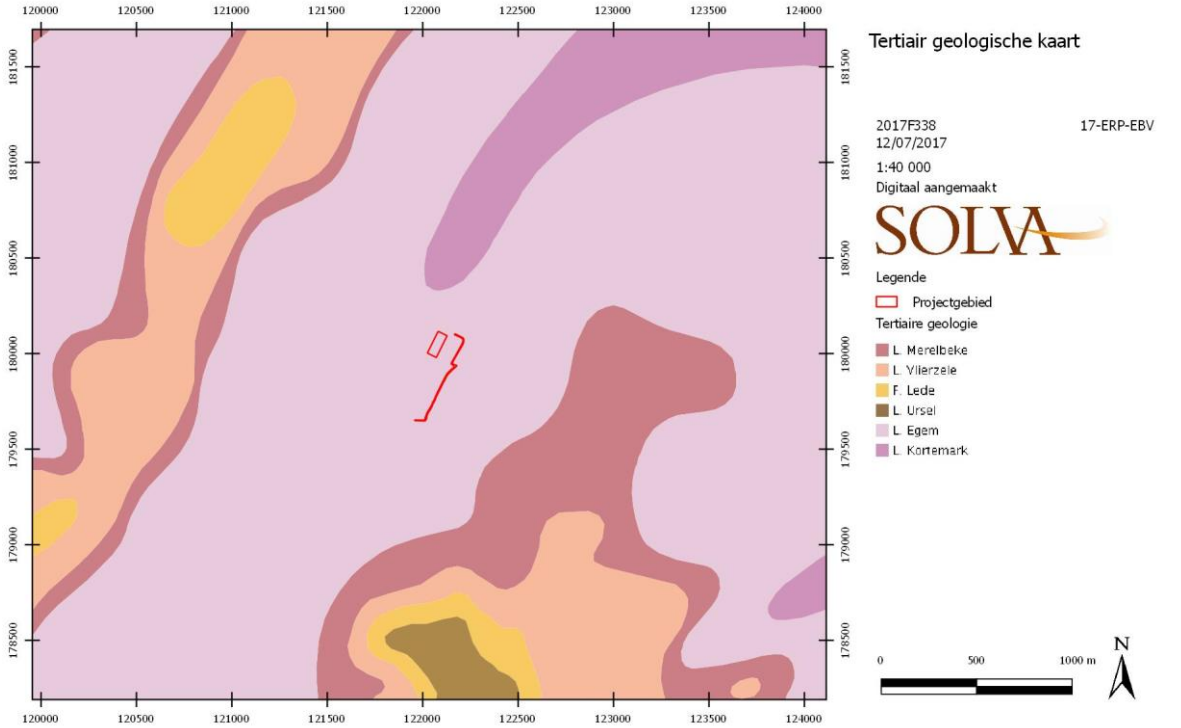

Figuur 12. Tertiair geologische kaart van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

Hydrografisch ligt het projectgebied in het Boven-Scheldebekken, in het alluvium van de Ter Erpenbeek. Deze beek ontspringt in Godveerdegem (Zottegem) en loopt vervolgens via Herzele, Aaigem, Mere en Erpe naar Hofstade, waar ze uitmondt in de Dender. Deze beek wordt ook wel de Molenbeek genoemd door het feit dat er in Erpe-Mere acht watermolens aan haar loop staan. De Ter Erpenbeek is evenwel niet te verwarren met de noordelijk gelegen Molenbeek die onder andere via Burst en Bambrugge loopt, en in Wichelen uitmondt in de Schelde.

Het projectgebied wordt vooral gekenmerkt door **twee bodemtypes: Aep en Ahp, allebei natte leembodems zonder profiel** (Figuur 13). Het verschil zit in de drainageklasse, waarbij de Aep-bodem een natte, sterk gleyige bodem is met een reductiehorizont, en de Ahp-bodem een natte, sterk gleyige bodem is met een relatief hoge ligging. Daarnaast liggen er kleinere delen in een Aep-zone (matig droge leembodem zonder profiel), Aba1 (droge leembodem met textuur B horizont) en ON (opgehoogde gronden).

Op basis van de bodemkunde ligt de zone van de zandvang in een gebied dat gekenmerkt wordt door natte omstandigheden. De op te hogen dijk ligt deels op drogere gronden.

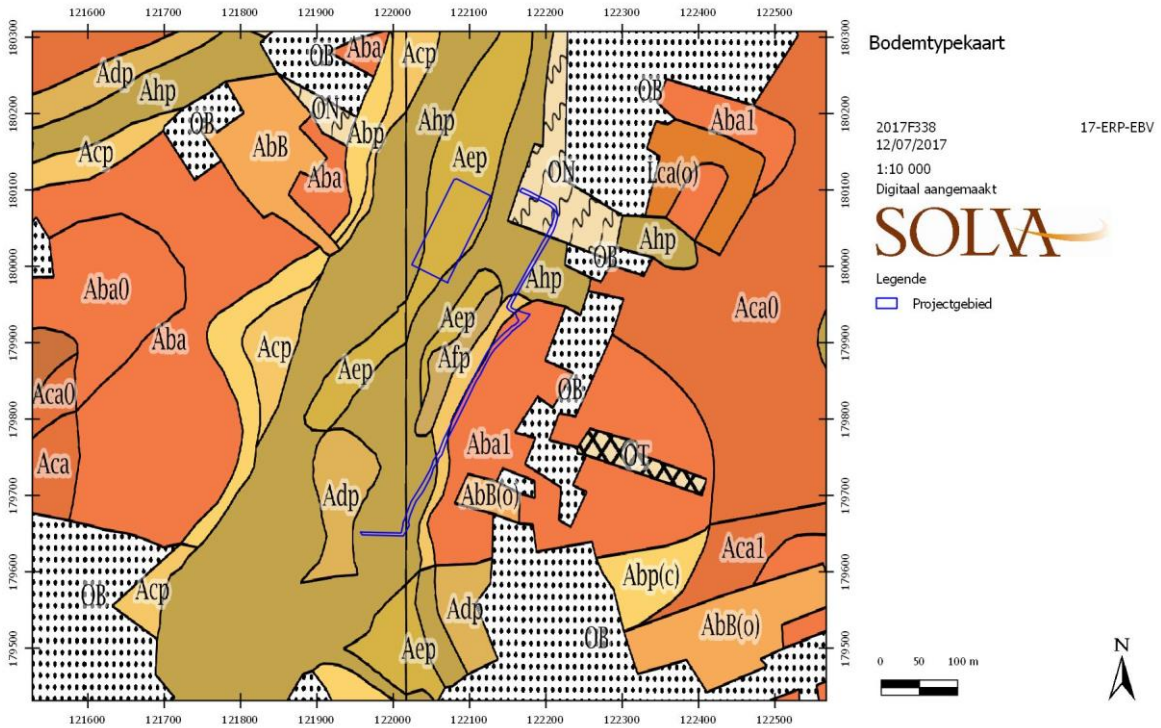

Figuur 13. Bodemtypekaart van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

Qua bodemassociatie gaat het om associatie 33, leemgronden met textuur B-horizont, matig natte associatie (Figuur 14).

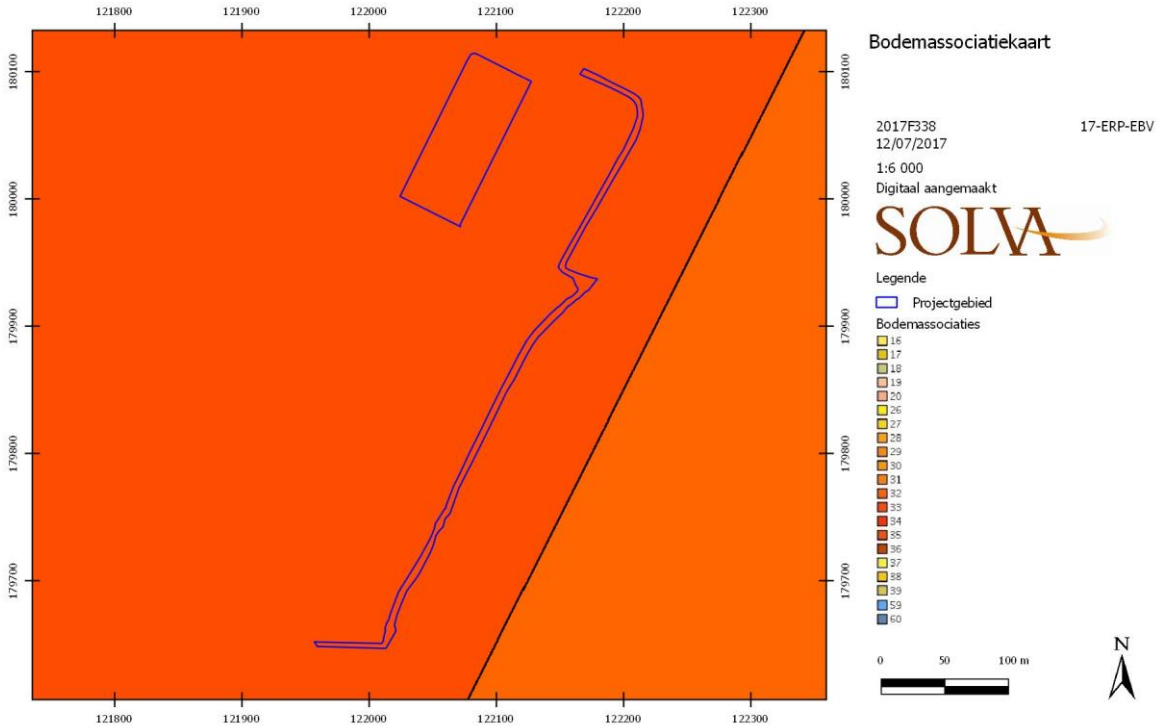

Figuur 14. Bodemassociatiekaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.1.3 Fysisch-geografische gegevens

Topografisch ligt het projectgebied op 18 à 21 m TAW (Figuur 15). De Ter Erpenbeek komt uit een hoger leemplateau en begint voorbij Herzele af te dalen, waardoor ze zich insnijdt en er twee leemruggen ontstaan zijn, gescheiden door het beekalluvium. Deze situatie wordt treffend geïllustreerd door het hoogteprofiel (Figuur 17).

Ter hoogte van het projectgebied zijn op een detail van het hoogtemodel de **oeverwallen** van de Ter Erpenbeek duidelijk zichtbaar (Figuur 16). Ook de **dijken** tekenen zich heel duidelijk af. Ten slotte is ook duidelijk dat de zone waar de **zandvang** verdiept wordt, inderdaad al dieper ligt dan de omgeving.

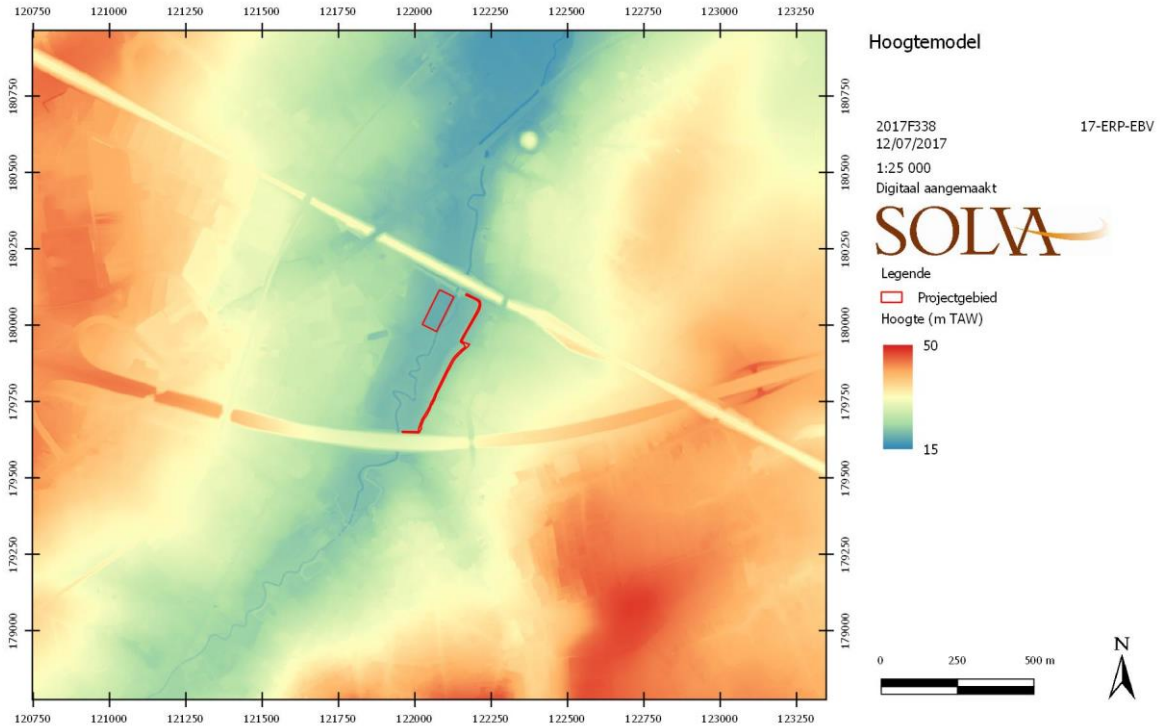

Figuur 15. Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (Bron: AGIV, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, raster, 1 m resolutie; eigen bewerking; 12/07/2017).

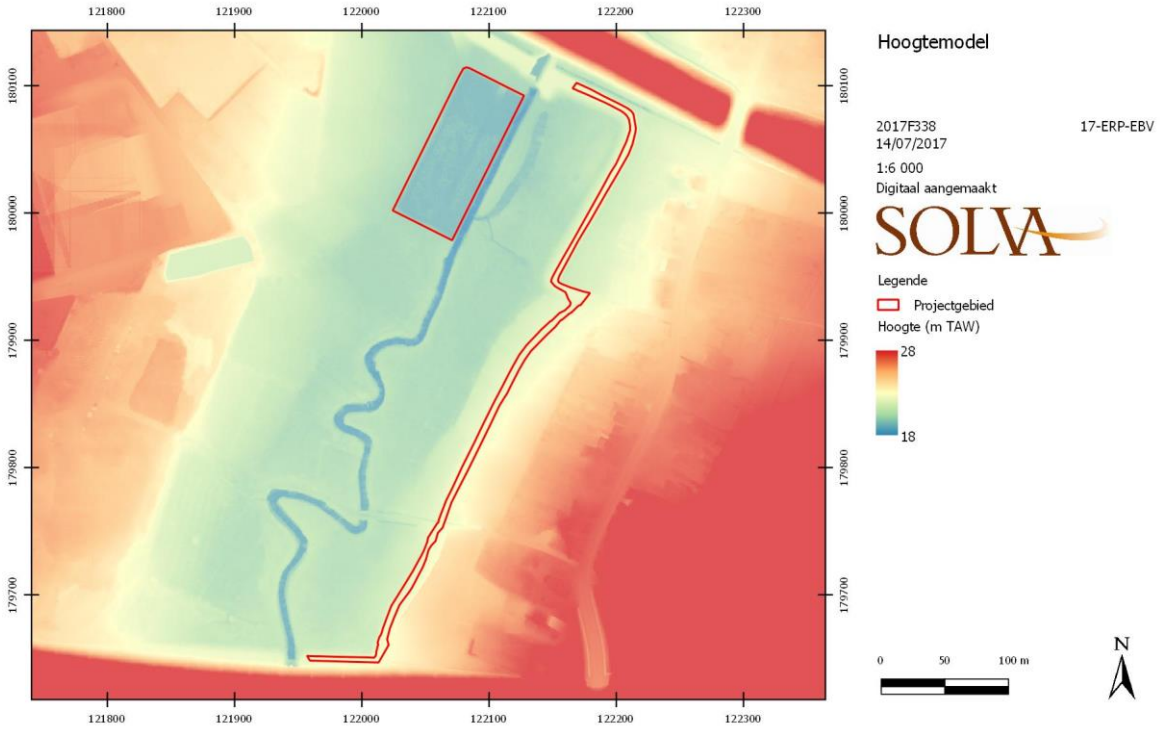

Figuur 16. Gedetailleerd hoogtemodel ter hoogte van het projectgebied (Bron: AGIV, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, raster, 1 m resolutie; eigen bewerking; 14/07/2017).

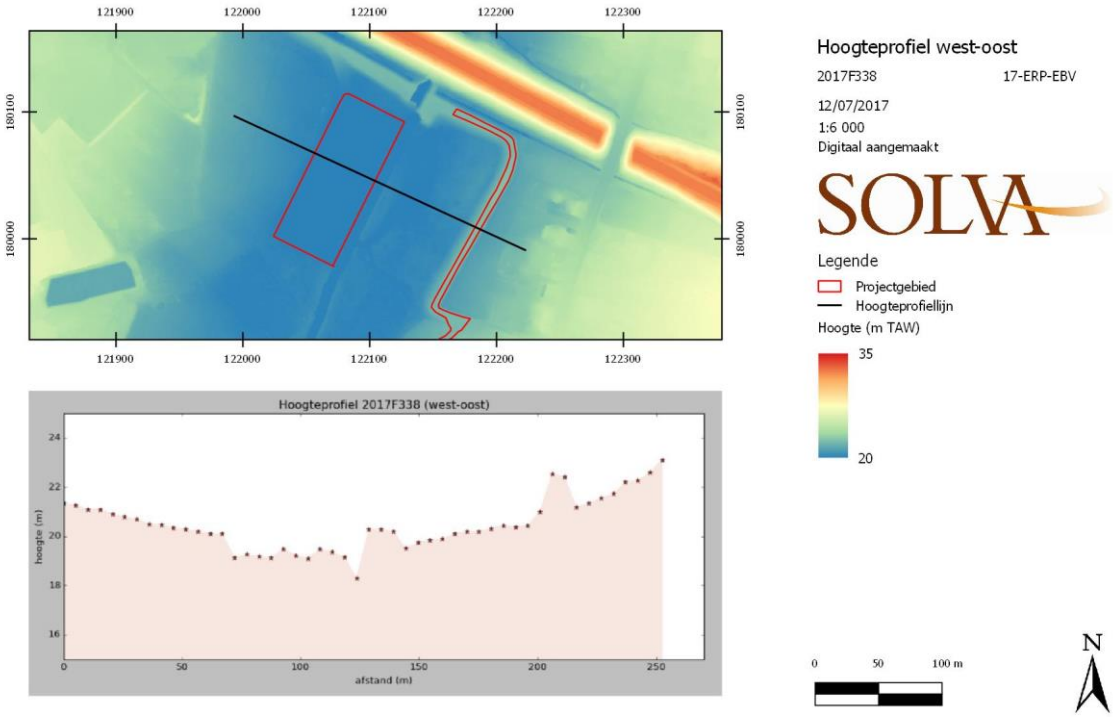

Figuur 17. Hoogteprofiel (Bron: AGIV, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, raster, 1 m resolutie; eigen bewerking; 12/07/2017).

De potentiële bodemerosiekaart toont dat er voor het projectgebied zelf geen informatie voorhanden is. De percelen in de omgeving zijn gekarteerd tussen **'zeer laag' tot 'medium'** qua potentiële erosiekans (Figuur 18).

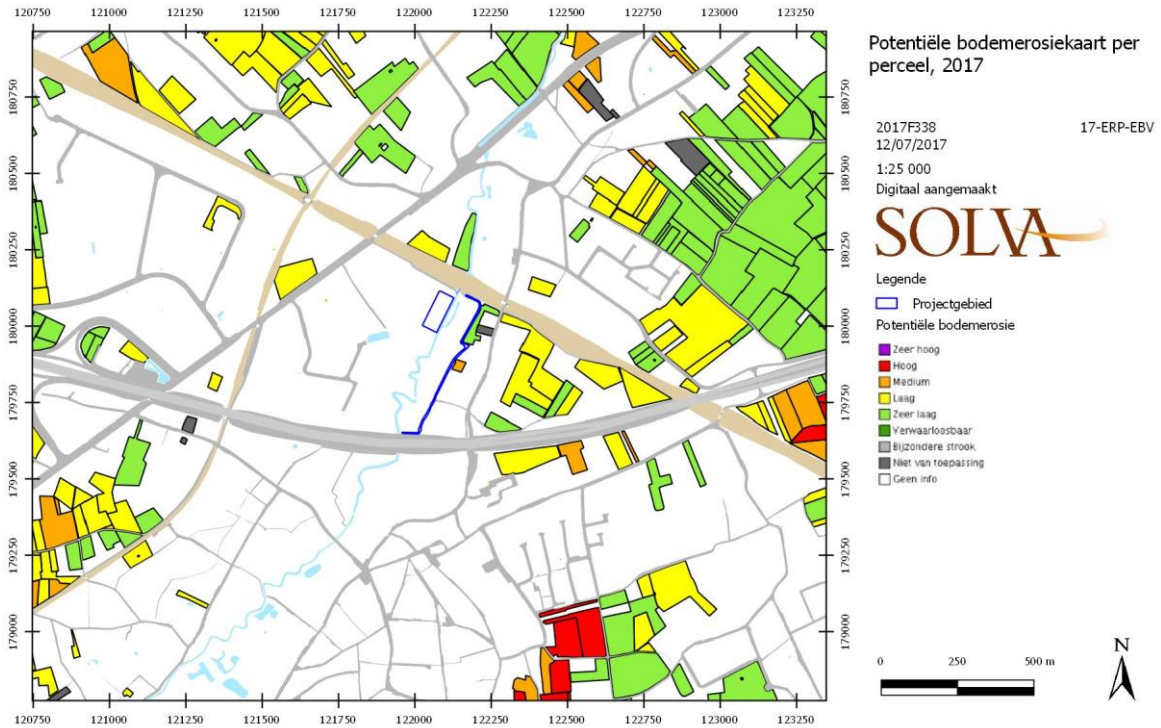

Figuur 18. Potentiële bodemerosiekaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.1.4 Specifieke bijkomende terreininformatie: DOV-boringen

In de DOV-databank zijn verschillende boringen bekend nabij het projectgebied (Figuur 19). Het is weinig relevant deze allemaal te bespreken, aangezien ze een sterk gelijkaardig beeld geven. De twee dichtstbij gelegen boringen zullen besproken worden. Het gaat hierbij om boornummer kb22d71e-B38, gelegen ten noorden van het projectgebied, en boornummer GEO-42/174/40-B16, gelegen ten zuiden van het projectgebied.

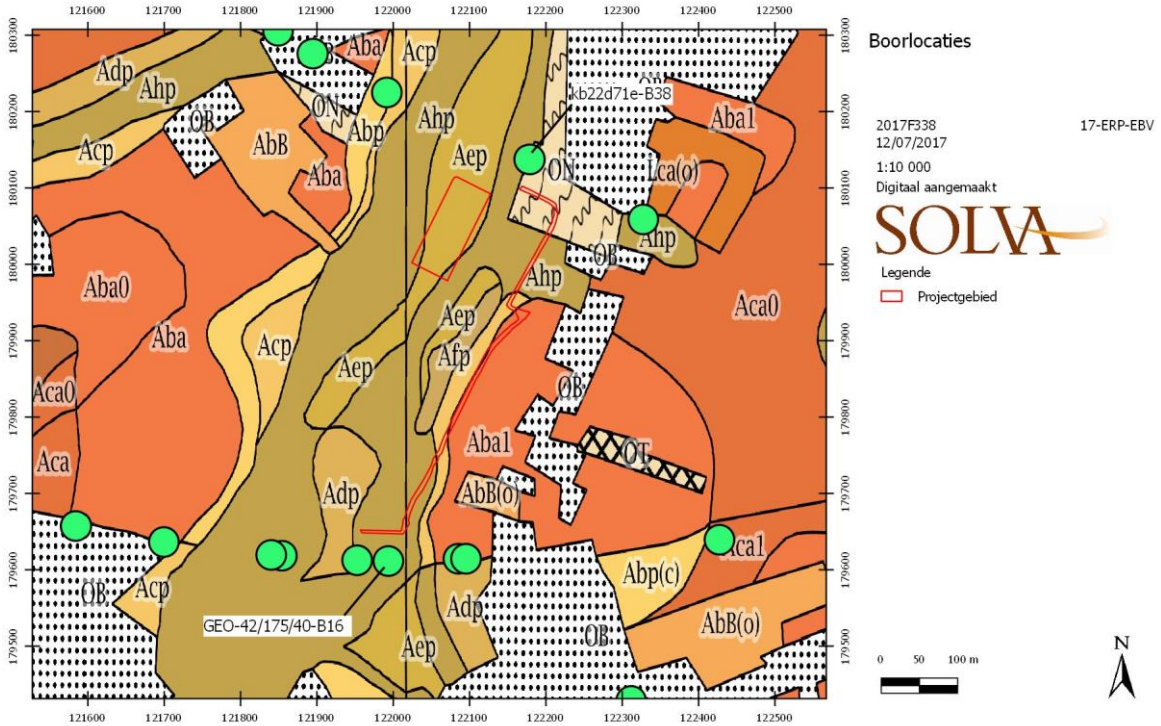

Figuur 19. Overzicht van de in de DOV-databank gekende boringen ter hoogte van het projectgebied, aangeduid op de bodemkaart (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

a) Boornummer kb22d71e-B38[5]

Deze boring toont dat de bovenste 10 m van het bodemprofiel bestaat uit Quartaire afzetting. Het gaat om pakketten klei, veen en leem, die houtfragmenten, schelpen en tussen 8,80 en 10 m veel grond, rolkeien en zandsteen bevatten. Het betreft overduidelijk de alluviale afzettingen van de Ter Erpenbeek. De eerste 2,70 m gaat het om klei, daarna tot op 4,60 m om veen, van 4,60 m tot 7,60 m om veenhoudende klei, daarna tot op 10 m om leem.

Van 10 m tot 15 m onder het maaiveld zijn Tertiaire afzettingen aanwezig. Op 15 m onder het maaiveld is de boring beëindigd.

b) Boornummer GEO-42/175/40-B16[6]

Deze boring geeft een sterk gelijkaardig beeld en toont dat de eerste 11 m Quartaire afzettingen zijn, met daaronder Tertiaire formaties tot op een diepte van minstens 50 m. Opnieuw gaat het om klei-, leem- en veenlagen waarin plantaardig materiaal, zoetwaterschelpen en onderaan rolkeien zitten. Deze Quartaire afzettingen worden gedefinieerd als alluviaal.

[5] Rapport te raadplegen op https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/proxy-boring/boorstaat/1901-084099/rapport/rapportboringstandaard?outputformaat=PDF&titel=DOV+Boorrapport.

[6] Rapport te raadplegen op https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/proxy-boring/boorstaat/1942-099091/rapport/rapportboringstandaard?outputformaat=PDF&titel=DOV+Boorrapport.

2.2.1.5 Grondgebruik

Het projectgebied is momenteel in gebruik als overstromingsgebied op de Ter Erpenbeek, ook Molenbeek genoemd. De bodem is bedekt met grasland, hoge struiken en jonge bomen. In 1989 werd er een wachtbekken, een doorlaatkunstwerk en dijken aangelegd. Hierbij is de beek ook rechtgetrokken. In 2009 is een zandvang aangelegd in het overstromingsgebied. Hierbij werd al ca. 1,00 m afgegraven (Figuur 20; Foto 7). Een gedetailleerde beschrijving van de bestaande infrastructuur binnen het projectgebied is te vinden in Hoofdstuk 2.1.2.1.

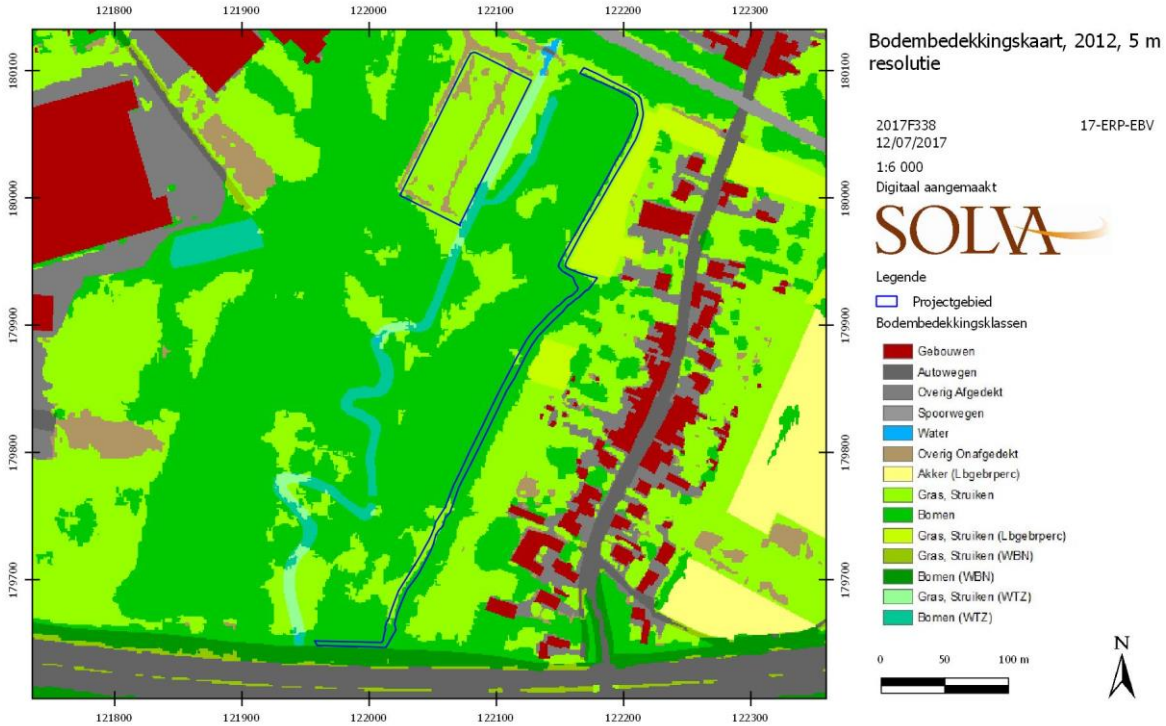

Figuur 20. Bodembedekkingskaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

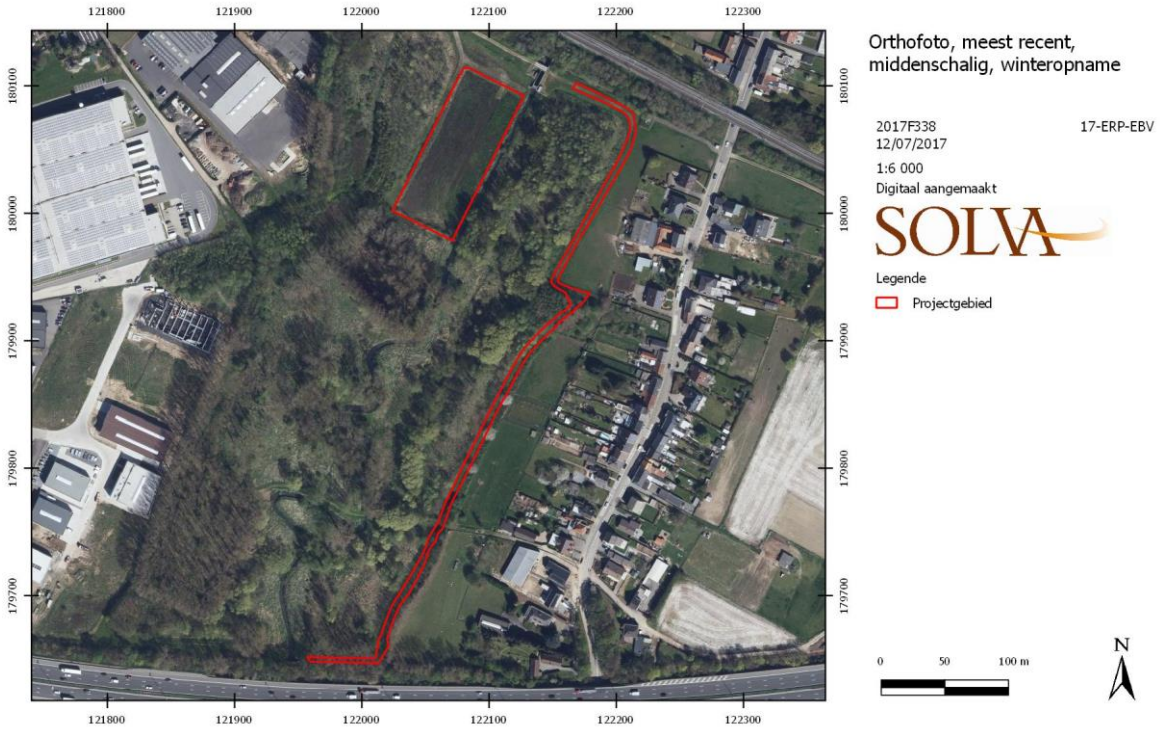

Foto 7: Meest recente orthofoto van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS, 12/07/2017).

2.2.2 Het onderzochte gebied en zijn omgeving in zijn historisch kader

2.2.2.1 Historisch en toponymisch kader

Erpe als woonplaats kent een oudste vermelding in **1057**, wanneer er sprake is van een *castelli et villae quae dicitur Erpe* in een akte van de vrije man Fulchardus. Deze Fulchardus had duidelijk dit kasteel (*castelli*) en de nederzetting (*villae*) in bezit, aangezien hij een derde aan zijn vrouw Raganhildis gaf.[7] Een oudere vermelding stamt uit **972** en slaat op een zijrivier van de Dender, de Arpia, die door Erpe liep. Vermoedelijk gaat het hier om de Ter Erpenbeek. Deze naam zou teruggaan op het Indo-Europese woord voor 'donkerrood, bruinachtig'.[8] Een andere mogelijkheid is dat het teruggaat op het prehistorische woord voor 'water'. Het is alleszins duidelijk dat Erpe zijn naam ontleend heeft aan de beek die er door loopt.

In Erpe lagen drie heerlijkheden: berg te Erpe, baanderij Erpe en Ramshoeve. De exacte ligging van deze heerlijkheden is niet gekend. Berg te Erpe was verbonden aan het grafelijk leenhof van Aalst. De baanderij Erpe, gekend uit de 17de eeuw, bestond uit de Vrije Eigendom van Erpe, de Vrije Eigendom van Erondegem en Ottergem, een dorp *'s graven propre*, waar de graaf van Vlaanderen dorpsheer was.[9] Erpe was dus een allodiaal goed. Ramshoeve ten slotte was afhankelijk van het leenhof van Lede.[10]

Reeds in de 11de eeuw is er dus sprake van de heren van Erpe. In deze periode wordt er een mottekasteel opgericht, dat in vergelijking met andere mottekastelen zeer groot is.[11] Gezien de vermelding van het kasteel in 1057, moet de motte vóór dat jaartal opgericht zijn. Het gaat dus om een heel vroeg exemplaar.[12] In de 16de eeuw was het kasteel vervallen. De allodiale bezittingen in Erpe moeten toegewezen worden aan de heren van Erpe.

Tot 1714 blijft het grootste deel van Erpe in handen van de heren van Erpe; in dat jaar worden de goederen echter openbaar verkocht.[13]

2.2.2.2 Inventaris Onroerend Erfgoed

Een beschrijving van het onderzochte gebied en zijn omgeving in het archeologisch kader is te vinden bij Hoofdstuk 2.2.3.

Binnen het projectgebied zelf zijn er **geen onroerend erfgoed-waarden** gekend.

Ten noorden van de spoorweg ligt de pastorie van de Sint-Martinusparochie met Sint-Rochuskapel. Deze 19de-eeuwse pastorie is sinds 2003 beschermd als monument.[14] Verder ten noorden ligt dan de dorpskern van Erpe met de kerk en de Kasteelberg, het hierboven vermelde mottekasteel.

---

[7] http://www.diplomata-belgica.be/charter_details_fr.php?dibe_id=7532
[8] Debrabandere *et al.* 2010, 78-79.
[9] Van Twembeke s.d., 104-105.
[10] Van Twembeke s.d., 224.
[11] De Groote 1988, 45; De Decker 2002, 32.
[12] De Groote 1988, 191.
[13] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120321.
[14] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/8228.

2.2.2.3 Historisch-cartografische documentatie

2.2.2.3.1 Jacques Horenbault – Kaart van het Land van Aalst (1596/1619)

Figuur 21. Kaart van het Land van Aalst door Jacques Horenbault (1596/1617) (Bron: http://users.telenet.be/peter.de.clercq/lvakaartmb.jpg; 12/07/2017).

De Kaart van het Land van Aalst door Jacques Horenbault toont de oudste weergave van het dorp, hier benoemd als Herpe (Figuur 21). Het projectgebied zelf is niet precies aan te duiden, maar ligt zeker in de groene zone langsheen de Ter Erpenbeek. Een gebruik als **meers, weiland of grasland** lijkt dus duidelijk. Opvallend is dat de Kasteelberg wel nog aangeduid staat ten noordwesten van de kerk, als gracht met een structuur.

2.2.2.3.2 Villaretkaart (1745-1748)

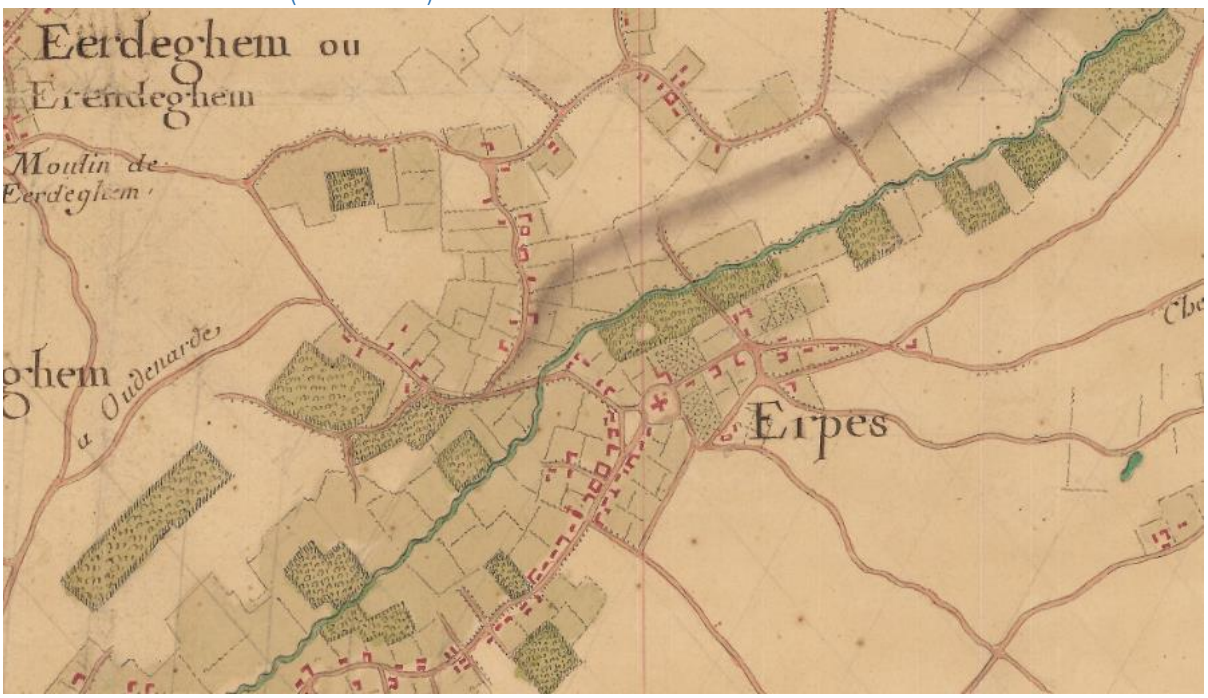

Figuur 22. De Villaretkaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: Institut National de l'Information Géographique et Forestière, met dank aan Georges Vande Winkel; 06/07/2017).

Op de Villaretkaart (1745-1748) staat Erpe vermeld als 'Erpes' (Figuur 22). Ook hier zijn de kerk en het voormalige kasteel goed zichtbaar. Het projectgebied kan ook op deze kaart niet exact gelokaliseerd worden, maar ligt opnieuw in de **groen gekarteerde zone langsheen de Ter Erpenbeek**.

2.2.2.3.3 Ferrariskaart (1771-1778)

Op de Ferrariskaart is duidelijk zichtbaar dat het projectgebied tussen twee grote koutercomplexen is gelegen, één ten oosten en één ten westen, en tussen de woonkernen van Erpe ten noorden en Mere ten zuiden (Figuur 23). Het detail van de Ferrariskaart toont de Ter Erpenbeek weergegeven als 'Meule Beeck' (Figuur 24). Het projectgebied ligt deels in een **zone van grasland, deels in akkerland**. Er loopt ook een weg dwars naar en over de Ter Erpenbeek. Langsheen de beek is er duidelijk begroeiing weergegeven.

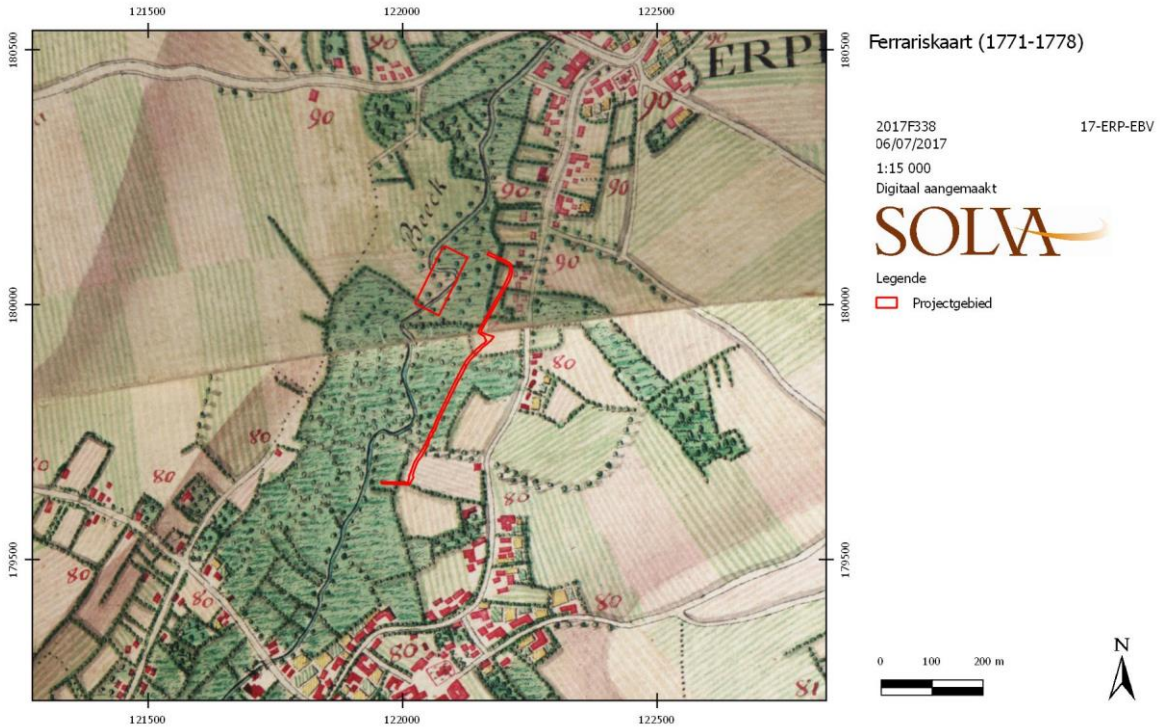

Figuur 23. De Ferrariskaart ter hoogte van de ruimere omgeving van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

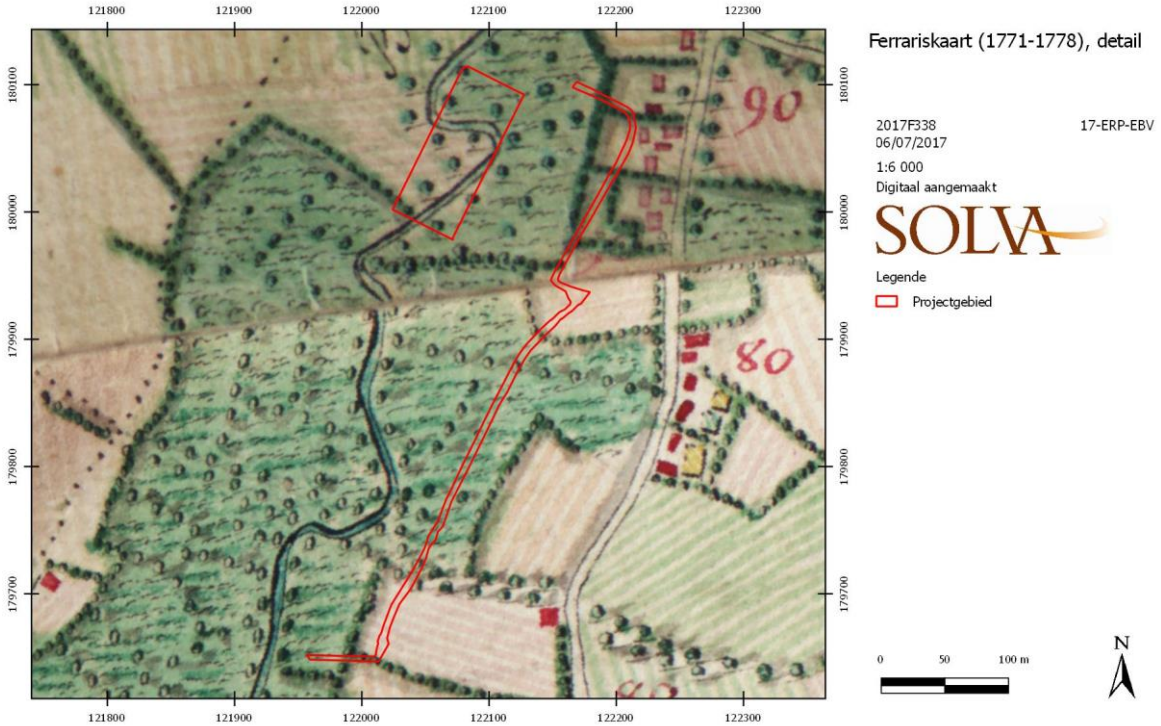

Figuur 24. Detail van de Ferrariskaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.2.3.4 Primitief kadaster (1830-1833)

Figuur 25. Sectie C op het primitief kadaster. Het noorden ligt rechts op de kaart (Bron: NGI, geraadpleegd via Cartesius; 06/07/2017).

Via het primitief kadaster wordt duidelijk dat de Ter Erpenbeek diende als kadastrale grens tussen twee secties binnen de gemeente Erpe, een situatie die doorleeft tot op de dag van vandaag (Figuur 25). Op de kaart van Sectie C zien we de linkeroever van de Ter Erpenbeek weergegeven. In het zuiden staat 'Oostmeerschen', een toponiem dat duidelijk wijst op een nat karakter. De vallei van de beek is langs deze kant onderverdeeld in relatief kleine percelen die opstrekkend langs de beek liggen. Verder naar het westen liggen het Keyzersveld en het Evenbroekveld, twee huidige straatnamen. De veldtoponiemen wijzen op een latere incultuurname en/of een minder intensief gebruik.

Figuur 26. Sectie D op het primitief kadaster. Het noorden ligt beneden op de kaart (Bron: NGI, geraadpleegd via Cartesius; 06/07/2017).

Op de kaart van Sectie D is de rechteroever weergegeven (Figuur 26). Hier gaat het in het zuiden om kleine, onregelmatige percelen, in het noorden om grotere percelen maar ook met een onregelmatige vorm. De Ter Erpenbeek is hier ook weergegeven als Meulebeek. In het zuiden ligt het Oostwesteveld, opnieuw een veld-toponiem.

2.2.2.3.5 Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)

Op de Atlas der Buurtwegen is de beek ook benoemd als Molenbeek (Figuur 27). Langs de beek loopt een voetweg. De percelen zijn hier al veel regelmatiger van vorm. Het gehucht langs de huidige Rooseveltlaan krijgt de naam 'Koekhamer'. Mogelijk gaat dit toponiem terug op het Middelnederlandse 'koekamer', waarbij 'kamer' staat voor 'stal' en 'koe' voor het gelijknamig dier.[15] Er is geen verdere informatie te vinden over dit gehucht.

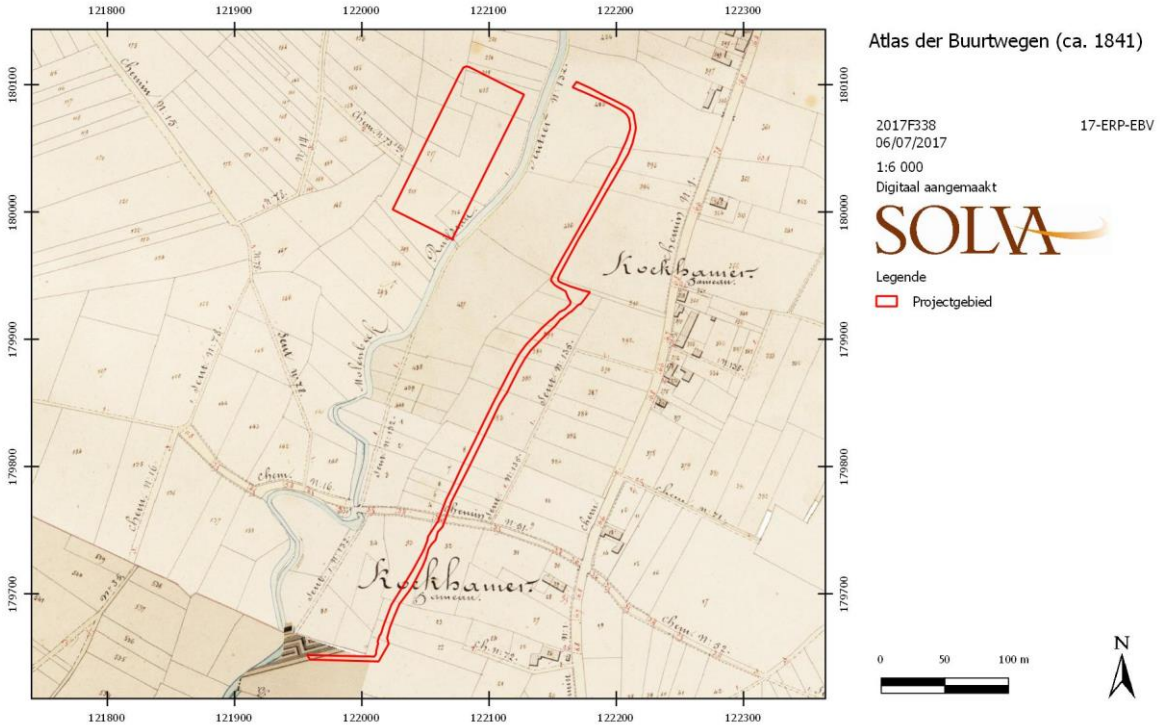

Figuur 27. De Atlas der Buurtwegen ter hoogte van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

[15] Hoebeke 1977, 131.

2.2.2.3.6 Topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854)

Op de Vandermaelenkaart is het gebied langsheen de beek gekarteerd als **grasland** (Figuur 28). Ook op deze kaart is Koekhamer vermeld.

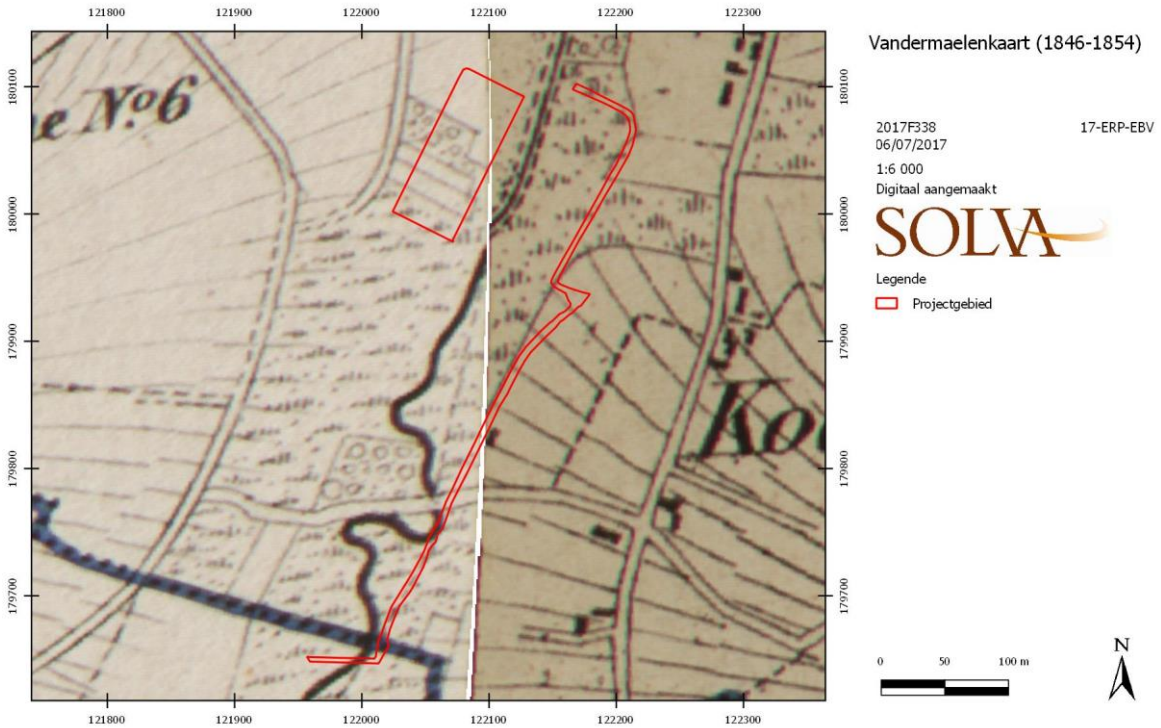

Figuur 28. De Vandermaelenkaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.2.3.7 Poppkaart (1842-1879)

De beek is ook hier benoemd als Molenbeek (Figuur 29). De percelen hebben hun vorm behouden. Opvallend is dat het toponiem Koekhamer hier niet meer aangeduid is.

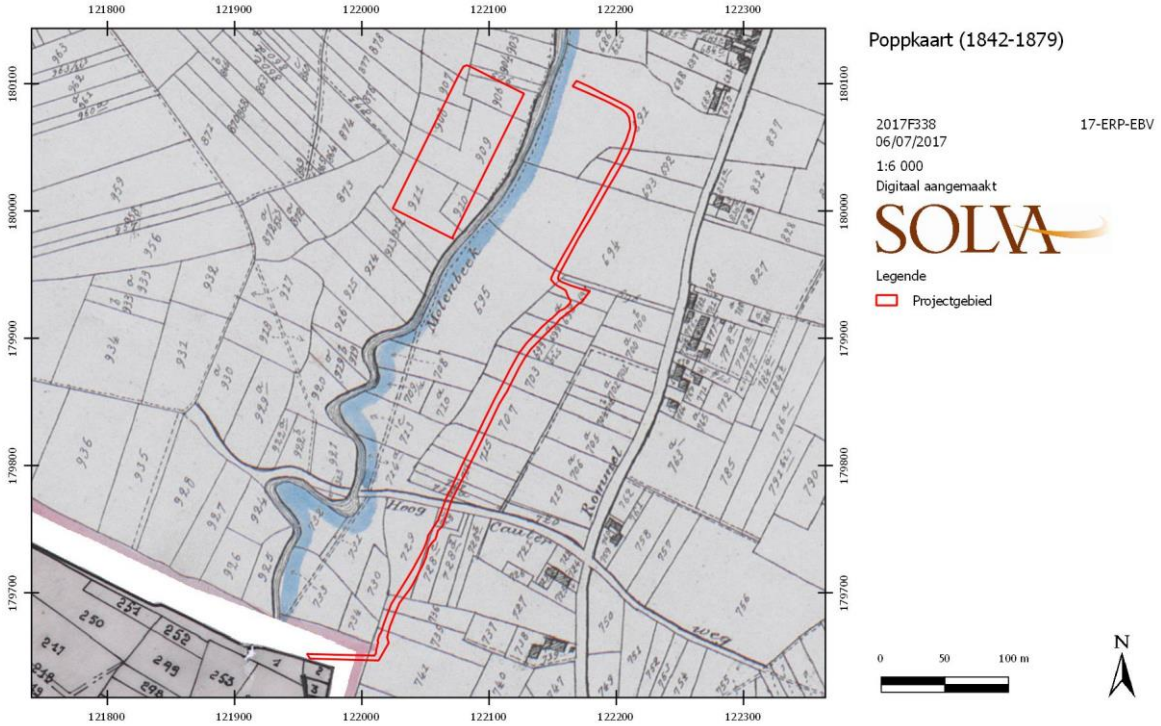

Figuur 29. De Poppkaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.2.3.8 Recente orthofoto's

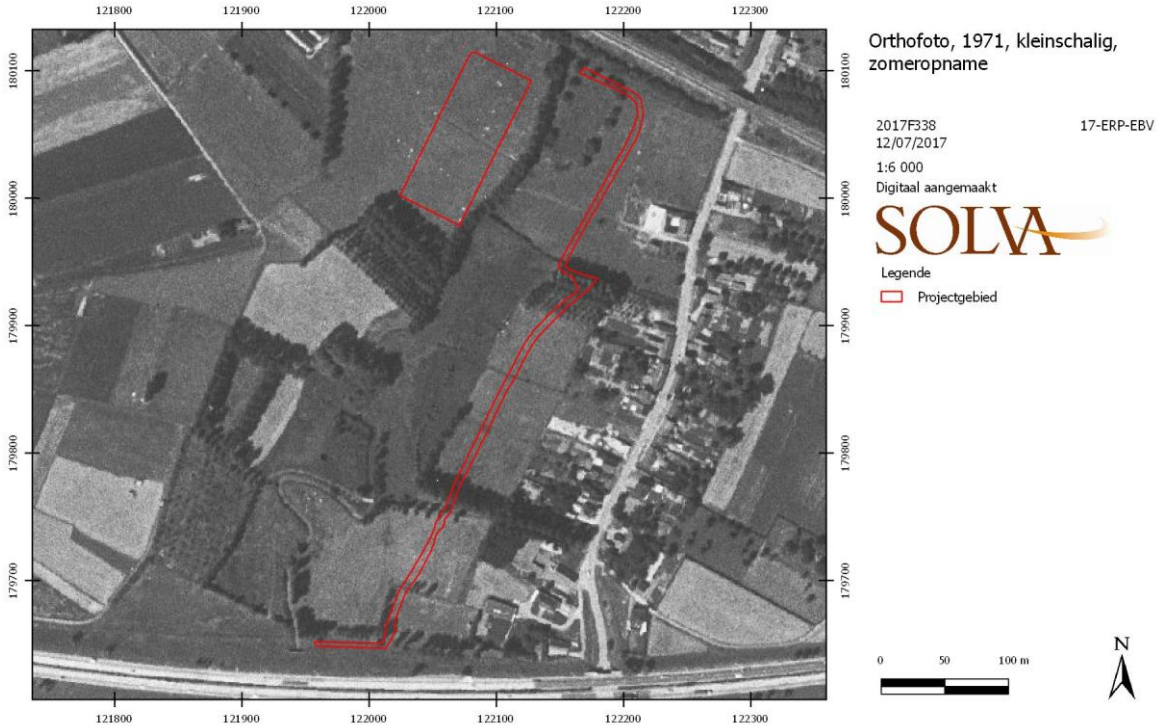

Foto 8: Orthofoto uit 1971 (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

De orthofoto uit 1971 toont dat het projectgebied alsook een groot deel van de omgeving bedekt wat met **grasland**, met ook enkele bospercelen en bomen langs de Ter Erpenbeek (Foto 8). Het gebied had een nog relatief natuurlijk uitzicht, in die zin dat het nog niet was ingericht als overstromingsgebied. Op basis van de bomenrij kan vermoed worden dat het deel van de beek nabij de spoorweg nog niet rechtgetrokken was, wat nu wel het geval is.

De orthofoto uit de periode 1979-1990 toont een sterk gelijkaardig beeld, met dat verschil dat verschillende percelen braak liggen (Foto 9). Het lijkt er niet op dat de inrichting tot overstromingsgebied al plaatsgevonden heeft, aangezien er nog verschillende bomen ter hoogte van de huidige doorlaatconstructie staan. De orthofoto uit de periode 2000-2003 ten slotte toont dat de beek ter hoogte van de spoorweg wel al is rechtgetrokken en dat de doorlaatconstructie geplaatst is (Foto 10). Verschillende bomen langsheen de Ter Erpenbeek zijn gerooid. De dijk lijkt ook al aanwezig te zijn.

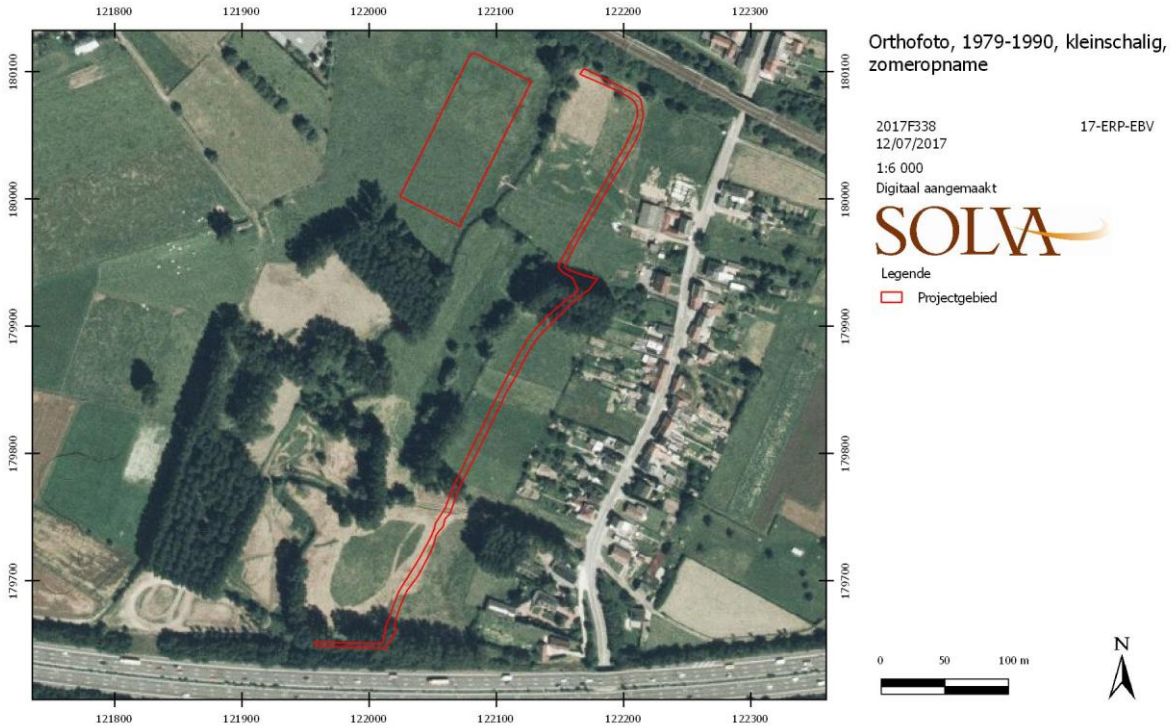

Foto 9: Orthofoto uit 1979-1990 (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

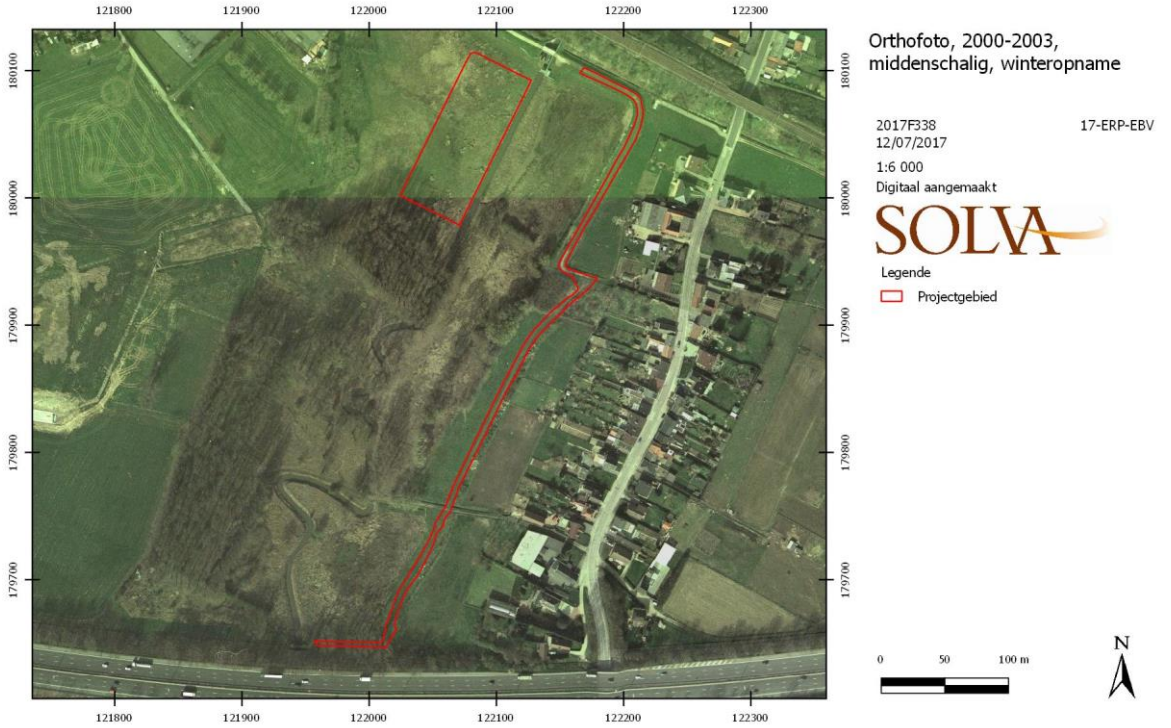

Foto 10: Orthofoto uit 2000-2003 (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.3 Het onderzochte gebied en zijn omgeving in zijn archeologisch kader

Binnen het projectgebied zelf zijn geen archeologische sites bekend (Figuur 30).

Ten zuidwesten van het projectgebied ligt een concentratie aan prospectiesites die vooral wijzen op occupatie tijdens de steentijd en de Romeinse periode.[16] Ten zuidoosten ligt als eerste locatie 155380, te situeren in de dorpskern van Mere. Het gaat meer bepaald om de **parochiekerk** van dit dorp waarvan de oudste vermelding uit 1019-1040 stamt. Mogelijks gaat ze terug op een vroegmiddeleeuwse bidplaats. Locatie 155375 vormt een indicator voor de locatie van een 16de-eeuwse watermolen.

De grote hoeveelheid sites ten oosten van het projectgebied is het resultaat van de **prospectiethesis** van Koen De Groote. De geprospecteerde vondsten omvatten enerzijds steentijdmateriaal en anderzijds laat- en postmiddeleeuws aardewerk en duiden op occupatie in deze perioden.[17] Deze sites situeren zich echter in een **andere landschappelijke context**, op de drogere gronden en niet in de natte beekvallei.

Ten westen van het terrein ligt locatienummer 155359. Het gaat ook om steentijdvondsten aangetroffen bij het vernoemde prospectieonderzoek. Daarnaast werd **op de uitbreidingszone van het KMO-gebied dat hier ligt, op een terrein dat grenst aan het huidige projectgebied**, een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.[18] Hierbij kwamen **geen archeologische sporen** aan het licht.

Ten noorden van het projectgebied ligt de dorpskern van Erpe met locatienummers 31340 (site Kasteelberg, zie *supra*), 31675 (laatmiddeleeuwse grachtencomplex) en 150495 (vondstmelding van een vermoedelijke waterput).

Er is dus een duidelijke aanwezigheid in Erpe tijdens de steentijden en de middeleeuwse periodes. Andere perioden zijn voorlopig minder goed gekend. Wat de steentijdvondsten betreft, deze zijn gedaan bij prospectieonderzoek op de hoger gelegen akkers. Op die manier vormen ze geen indicator voor de exacte locatie van een site, maar wel een aanwijzing van prehistorische aanwezigheid.

De resultaten van twee recente archeologienota's nabij het projectgebied vullen deze informatie aan. Bij de archeologienota (ID: 1914) ca. 500 m ten zuidoosten van het huidige projectgebied, **langsheen de Vijverstraat**, werd een **proefsleuvenonderzoek** uitgevoerd. Hierbij werd duidelijk dat dit terrein **archeologisch leeg** was, op enkele sporen uit de nieuwste tijden na. Het terrein was ook laaggelegen, in een matig natte tot natte omgeving wat betreft bodems.[19]

Het projectgebied van een tweede archeologienota (ID: 787) ligt ca. 700 m ten westen van het Evenbroekveld, langs de Oudenaardsesteenweg, op de overgang tussen de vallei van de Ter Erpenbeek en een hoger gelegen leemrug. Topografisch en bodemkundig gaat het om een interessante locatie. Een landschappelijk booronderzoek wees echter uit dat de bodem op het terrein in een recent verleden verstoord was en anderzijds ook afgegraven was.[20]

---

[16] CAI-locatienummers 157358, 155256, 155327, 155257, 155255, 155254, 155349, 155331, 155326, 155363, 155369, 155328, 155252, 155362, 155330, 155342, 155364, 155348, 155346, 155347, 155358 en 155345.

[17] De Groote 1988; CAI-locatienummers 31337, 31338 en 31219.

[18] Niet opgenomen in de CAI, wel als Gebied Geen Archeologie. Cherretté B., 2006. Waarderingsonderzoek in de vallei van de Molenbeek, *Monumentzorg en Cultuurpatrimonium, Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen* 2005, 163.

[19] Vervoort & Heirbaut 2017.

[20] Claus 2016.

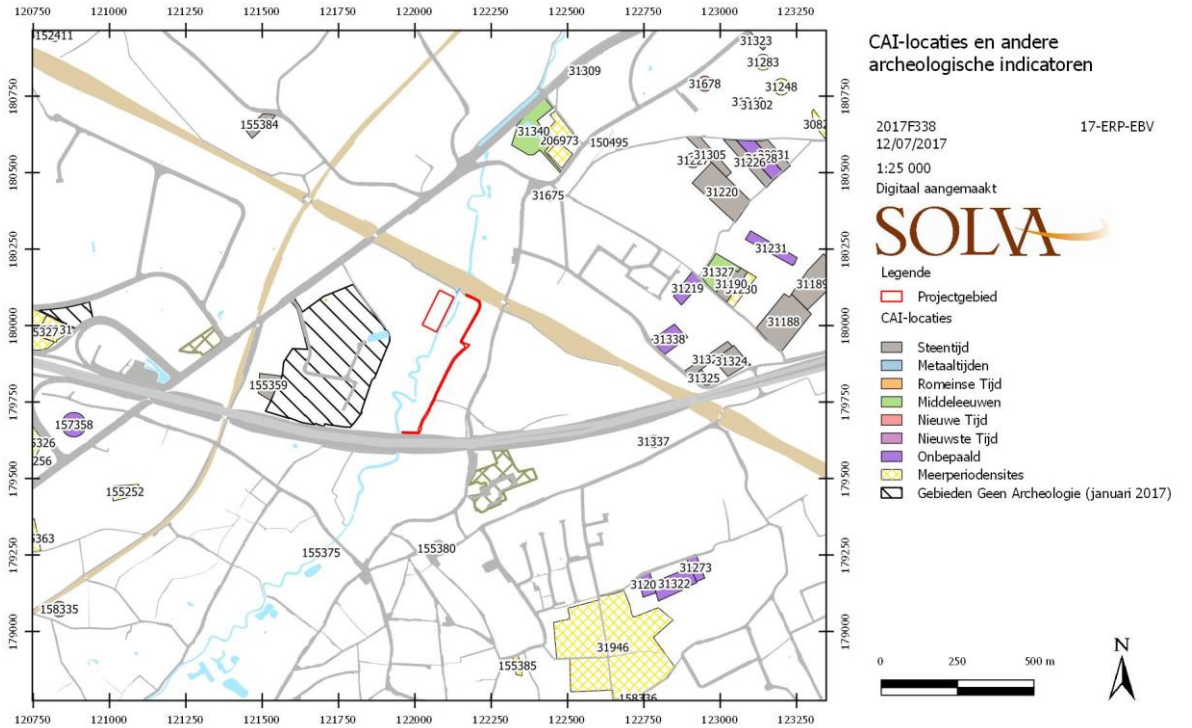

Figuur 30. Uittreksel uit de CAI (Bron: AGIV, Agentschap Onroerend Erfgoed; 12/07/2017).

2.2.4 Een datering en interpretatie van het onderzochte gebied

2.2.4.1 Het landschappelijk kader

Het projectgebied is gelegen in de **alluviale vlakte van de Ter Erpenbeek**, die haar naam verleende aan het dorp Erpe, en in historische periodes Molenbeek werd genoemd. Op het projectgebied zijn alluviale afzettingen afwezig uit het Holoceen en/of Tardiglaciaal.

Het gaat om een laaggelegen en nat gebied, zoals blijkt uit de bodemkunde en de topografie.

2.2.4.2 De antropogene aanwezigheid

Er zijn **geen aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid** op het projectgebied. Dit is te linken aan de landschappelijke positie van het terrein. Een proefsleuvenonderzoek dat in het westen aansloot op het projectgebied, leverde geen vondsten op.

2.2.5 De verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

2.2.5.1 Een gemotiveerde tekstuele verwachting ten aanzien van de aanwezigheid en aard van het archeologisch erfgoed op het onderzochte terrein

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
Welke gebruiksevolutie kende het terrein?

Het projectgebied ligt in de **alluviale vlakte van de Ter Erpenbeek**. Topografisch gaat het om het laagste punt in de omgeving, bodemkundig gaat het dominant om natte leembodems, hydrografisch loopt de Ter Erpenbeek vlak naast het projectgebied. Boringen in de nabije omgeving toonden aan dat de bovenste 10 tot 11 m van de bodem bestaan uit alluviale pakketten.

Historisch is er geen informatie beschikbaar met betrekking tot het projectgebied. De **historische kaarten** tonen het gebied altijd als een **nat meersengebied**. Er zijn nooit structuren aangeduid. Wat wel duidelijk is, is dat de loop van de Ter Erpenbeek doorheen de geschiedenis verschillende malen gewijzigd is.

Er is **geen archeologische informatie** over het terrein. In de omgeving is via prospectie een duidelijke steentijdaanwezigheid gekend. Deze ligt echter in een andere landschappelijke context. Wat de middeleeuwen betreft, zijn de gekende waarden gelinkt aan de dorpskern van Erpe (motte en kerk). Andere perioden zijn in de omgeving amper gekend. Archeologisch onderzoek in de omgeving toonde aan dat dit projectgebied, gelegen in eenzelfde landschappelijke context als het huidige, archeologisch leeg was. Een proefsleuvenonderzoek direct ten westen van het huidige onderzoeksgebied kwam tot eenzelfde conclusie.

Er zijn dus geen aanwijzingen met betrekking tot het archeologisch potentieel van het terrein. Het gebied is sinds de vroegste historische kaarten in gebruik als meersengebied, maar deze situatie kan gezien de landschappelijke ligging hoogstwaarschijnlijk teruggeprojecteerd worden. Er is een continu gebruik als meersengebied. In 1989 werd dan het **gecontroleerd overstromingsgebied** aangelegd.

Wat is de impact van de geplande werken?

De bestaande toestand op het terrein omvatten de bestaande zandvang (ca. 1 m uitgraving) en bestaande dijk.

De geplande werken omvatten een verdere uitgraving van de zandvang (1,2 m), de aanleg van een nieuwe dijk (ophoging) op de zone die in het verleden al werd uitgegraven en een ophoging van de dijk met maximum 20 cm.

Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

De landschappelijke, historische en archeologische elementen, samen met de recente geschiedenis van het terrein, wijzen er op dat de aanwezigheid van een archeologische site binnen het projectgebied heel onwaarschijnlijk is. Het gaat immers om een **laaggelegen, nat gebied** direct aan en waarschijnlijk in het verleden zelfs deels in de loop van de Ter Erpenbeek, een historische beek die hoogstwaarschijnlijk zijn naam gaf aan het dorp Erpe. Boringen in de nabijheid van het projectgebied tonen aan dat de eerste 10 à 11 m onder het maaiveld opgebouwd is uit klei, leem en veen, ontstaan als **alluviale afzetting van de Ter Erpenbeek**. De terreinen bevinden zich buiten de historische kernen van Erpe en Mere en staan er niet direct mee in verbinding. Dit gegeven, in combinatie met de natte bodems, maakt dat de menselijke aanwezigheid in dit gebied zich hoogstwaarschijnlijk beperkte tot perifere activiteiten. Historische kaarten bevestigen dat het projectgebied inderdaad steeds in gebruik was als **gras- en weiland en meersen**. Er zijn **verschillende archeologische sites** gekend in de wijde omgeving, die duiden op menselijke aanwezigheid sinds de prehistorie. De meeste van deze sites zijn echter louter vastgesteld op basis van een prospectiethesis en situeren zich bovendien in een andere landschappelijke context, **op drogere gronden**. **Archeologisch onderzoek binnen** dezelfde landschappelijke context als het projectgebied, in de **beekvallei**, bracht daarentegen **geen sporen of vondsten** aan het licht.

Het projectgebied is heden in gebruik als Gecontroleerd Overstromingsgebied en is reeds verstoord door de **aanleg van** dit **GOG** in 1989 en verdere werken in 2009. Hierbij werd de loop van de beek rechtgetrokken, werd een doorlaatconstructie geplaatst, werden er dijken opgeworpen en een zandvang uitgegraven.

De **geplande werken** betreffen een verdieping van deze zandvang, de aanleg van een nieuwe dijk en een ophoging van de bestaande dijken. Er kan gesteld worden dat de aard van de werken **amper bijkomende verstoringen** veroorzaakt. De **verdieping van de bestaande zandvang** omvat het 1,2 m

dieper uitgraven van een reeds bestaande depressie, over een oppervlakte van 2184 m². De bodemkundige informatie toonde aan dat hier enkel alluviale pakketten te verwachten zijn. Bij de aanleg van de **nieuwe dijk gaat het om een ophoging** over een oppervlakte van ca. 850 m², met een onderbreedte van 6 m en een hoogte van 1,10 m. Hierbij gebeurt geen af- of uitgraving van de bodem. Het **ophogen van de bestaande dijken** vindt plaats op reeds bestaande ophogingen en heeft bijgevolg geen impact op het bodemarchief.

Op basis van het landschappelijke en historisch-archeologische assessment kan gesteld worden dat de **aanwezigheid van een archeologische site heel onwaarschijnlijk** tot zelfs onbestaande is. De geplande werken vinden bovendien plaats in reeds verstoord gebied of zijn van die aard dat ze geen wezenlijke bodemverstoring veroorzaken.

Op basis van deze argumenten is **verder archeologisch (voor)onderzoek niet noodzakelijk**: er is geen archeologisch kennispotentieel aanwezig.

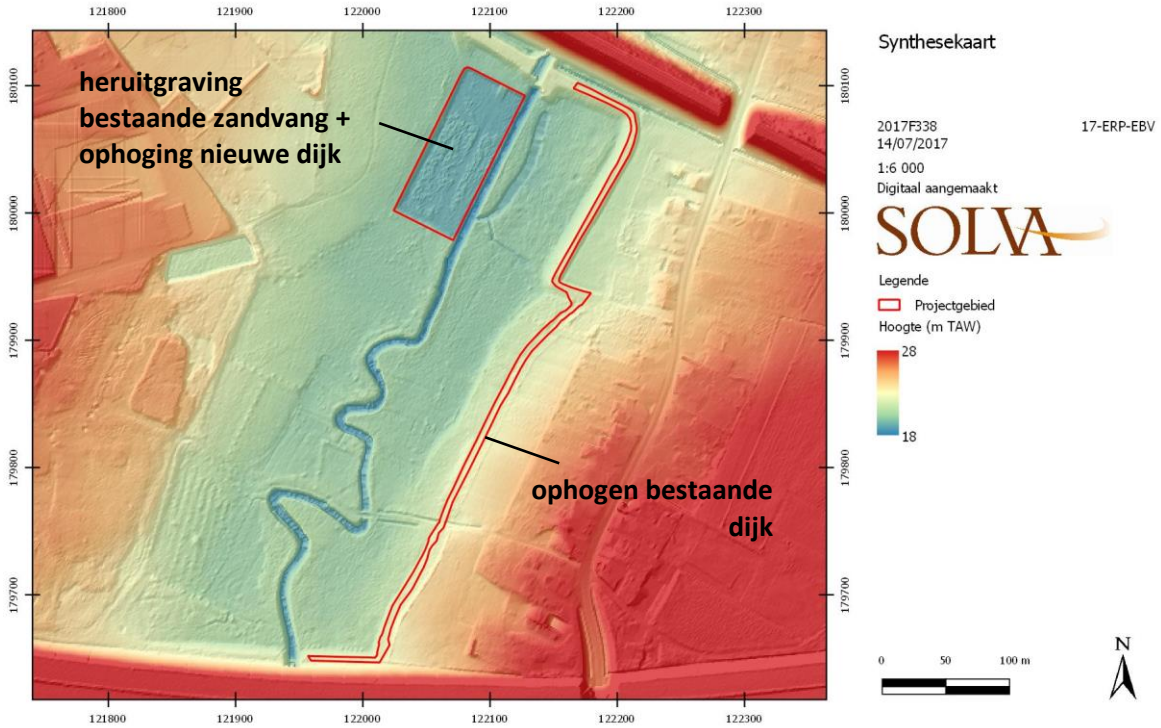

Figuur 31. Synthesekaart van het projectgebied met aanduiding van het hoogtemodel op de hillshade (Bron: AGIV; eigen bewerking; 14/07/2017).

2.2.5.2 Afbakening van zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt

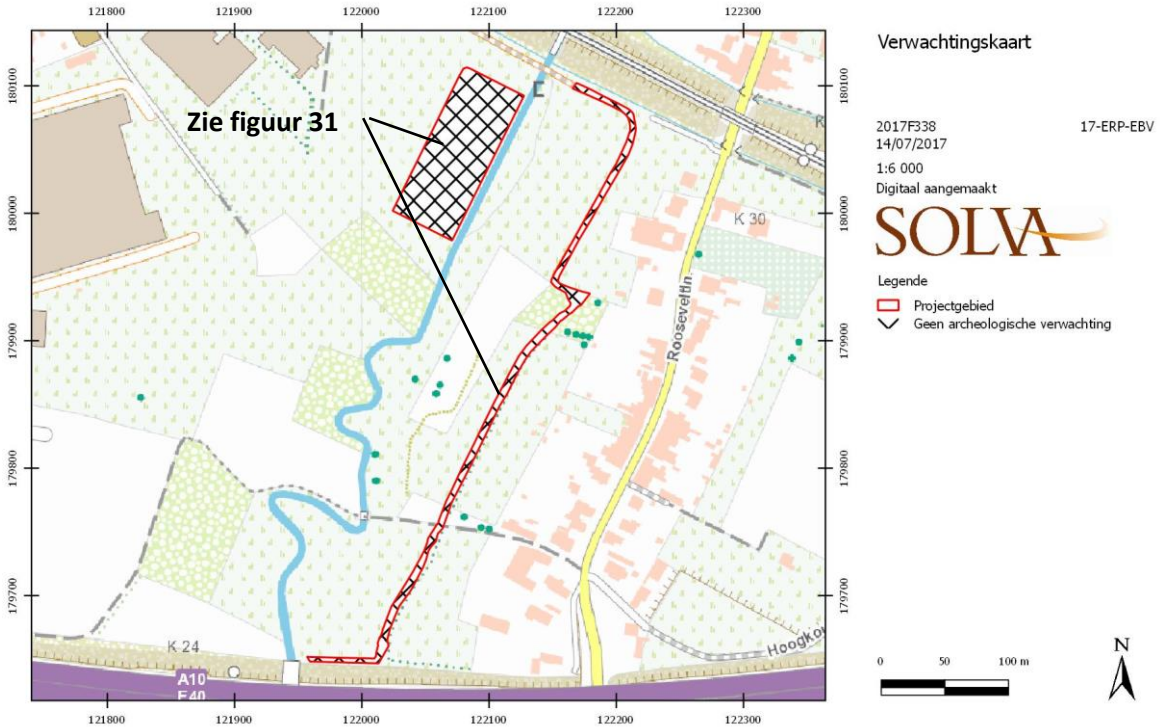

Figuur 32. Aanduiding van de zone waar geen archeologisch erfgoed verwacht wordt (Bron topografische kaart: NGI, geraadpleegd via WMS; 14/07/2017).

Gelet op voorgaande wordt het volledige projectgebied gekarteerd als gebied waar er geen archeologische verwachting is (Figuur 32). Er is **geen kennispotentieel** aanwezig, er is geen kans tot kennisvermeerdering.

2.2.5.3 Afbakening van zones waar archeologisch erfgoed vastgesteld is of verwacht wordt

Niet van toepassing.

2.2.6 Lijst der figuren, foto's en bijlagen

2.2.6.1 Figurenlijst

Figuur 1. Kadasterplan van het projectgebied en zijn omgeving (Bron: AGIV; 06/07/2017).
Figuur 2. Ligging van het projectgebied op de topografische kaart (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; 06/07/2017).
Figuur 3. Grondplan van de bestaande toestand van het volledige overstromingsgebied. De geplande werken omvatten enkel een deelzone. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 1 (Bron: VMM; 06/07/2017).
Figuur 4. Grondplan van de geplande toestand, specifiek voor de zone van de werken. Ook het grondverzet is aangegeven. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 2 (Bron: VMM; 06/07/2017).
Figuur 5. Dwarsprofielen 1-4. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 3 (Bron: VMM; 06/07/2017).
Figuur 6. Dwarsprofiel 5. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 4 (Bron: VMM; 06/07/2017).
Figuur 7. Dwarsprofiel 6. Voor een gedetailleerde versie, zie bijlagen plan 5 (Bron: VMM; 06/07/2017).
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de bodemkaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 9. Detail van de topografische kaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 10. Gewestplan ter hoogte van het projectgebied (Bron: Departement Ruimte Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 11. Quartair geologische profieltypenkaart van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 12. Tertiair geologische kaart van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 13. Bodemtypekaart van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 14. Bodemassociatiekaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 15. Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (Bron: AGIV, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, raster, 1 m resolutie; eigen bewerking; 12/07/2017).
Figuur 16. Gedetailleerd hoogtemodel ter hoogte van het projectgebied (Bron: AGIV, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, raster, 1 m resolutie; eigen bewerking; 14/07/2017).
Figuur 17. Hoogteprofiel (Bron: AGIV, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, raster, 1 m resolutie; eigen bewerking; 12/07/2017).
Figuur 18. Potentiële bodemerosiekaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 19. Overzicht van de in de DOV-databank gekende boringen ter hoogte van het projectgebied, aangeduid op de bodemkaart (Bron: DOV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 20. Bodembedekkingskaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 21. Kaart van het Land van Aalst door Jacques Horenbault (1596/1617) (Bron: http://users.telenet.be/peter.de.clercq/lvakaartmb.jpg; 12/07/2017).
Figuur 22. De Villaretkaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: Institut National de l'Information Géographique et Forestière, met dank aan Georges Vande Winkel; 06/07/2017).
Figuur 23. De Ferrariskaart ter hoogte van de ruimere omgeving van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 24. Detail van de Ferrariskaart ter hoogte van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 25. Sectie C op het primitief kadaster. Het noorden ligt rechts op de kaart (Bron: NGI, geraadpleegd via Cartesius; 06/07/2017).

Figuur 26. Sectie D op het primitief kadaster. Het noorden ligt beneden op de kaart (Bron: NGI, geraadpleegd via Cartesius; 06/07/2017).
Figuur 27. De Atlas der Buurtwegen ter hoogte van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 28. De Vandermaelenkaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 29. De Poppkaart (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Figuur 30. Uittreksel uit de CAI (Bron: AGIV, Agentschap Onroerend Erfgoed; 12/07/2017).
Figuur 31. Synthesekaart van het projectgebied met aanduiding van het hoogtemodel op de hillshade (Bron: AGIV; eigen bewerking; 14/07/2017).
Figuur 32. Aanduiding van de zone waar geen archeologisch erfgoed verwacht wordt (Bron topografische kaart: NGI, geraadpleegd via WMS; 14/07/2017).

2.2.6.2 Fotolijst

Foto 1: Stroomopwaarts zicht op de Ter Erpenbeek (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).
Foto 2: Zicht op het grasland ten westen van de Ter Erpenbeek. Het natte karakter van deze gronden is overduidelijk (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).
Foto 3: Zicht naar de doorlaatconstructie met achteraan de spoorweg. Het is duidelijk dat de dienstweg en daarachter de dijk hoger liggen dan de bestaande zandvang, rechts op de foto, die 1 m uitgegraven is (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).
Foto 4: Zicht op de doorlaatconstructie (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).
Foto 5: Zicht op de in het verleden aangelegde dijk. Het reliëfverschil is duidelijk zichtbaar (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).
Foto 6: Deze foto toont het opgaande reliëf in de richting van de dijk, met daarachter de spoorweg (Bron: VMM; opnamedatum onbekend).
Foto 7: Meest recente orthofoto van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS, 12/07/2017).
Foto 8: Orthofoto uit 1971 (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Foto 9: Orthofoto uit 1979-1990 (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).
Foto 10: Orthofoto uit 2000-2003 (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; 12/07/2017).

2.2.6.3 Lijst van de bijlagen

Bijlage 1. Grondplan bestaande toestand (Bron: VMM; eigen bewerking; 12/07/2017).

Bijlage 2. Grondplan geplande toestand (Bron: VMM; eigen bewerking; 12/07/2017).

Bijlage 3. Dwarsprofiel 1-4 (Bron: VMM; eigen bewerking; 12/07/2017).

Bijlage 4. Dwarsprofiel 5 (Bron: VMM; eigen bewerking; 12/07/2017).

Bijlage 5. Dwarsprofiel 6 (Bron: VMM; eigen bewerking; 12/07/2017).

3 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed, 2017. Erpe [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120321 (geraadpleegd op 5 september 2017).

Agentschap Onroerend Erfgoed, 2017. Pastorie Sint-Martinusparochie met Sint-Rochuskapel [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8228 (geraadpleegd op 5 september 2017).

Claus A., 2016. *Archeologienota Erpe-Mere, Oudenaardsesteenweg*, BAAC Vlaanderen Rapport 288, Gent.

Debrabandere F., Devos M., Kempeneers P., Mennen V., Ryckeboer H. & Van Osta W., 2010. *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.

De Decker S., 2002. *Over elfenheuvels en kabouterbergen. Een overzicht van de bewaarde mottekastelen in de provincie Oost-Vlaanderen*, Gent.

De Groote K., 1988. Erpe, *Archeologische Inventaris Vlaanderen*, Band X, Gent.

Hoebeke M., 1977. De romanisering in Zuid-Oost-Vlaanderen in de spiegel der plaatsnamen van dit gebied, *Naamkunde* 9, 121-138.

Sevenant M., Menschaert J., Couvreur M., Ronse A., Antrop M., Geypens M., Hermy M. & De Blust G., 2002. *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten.*

van Twembeke J., s.d. Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst, *Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, Voorlichtingsreeks*, Gent.

Vervoort R. & Heirbaut E., 2017. *Archeologienota : Uitbreiding woonzorgcentrum Meredal, Erpe-Mere, Vijverstraat 38, Oost-Vlaanderen.*

Geraadpleegde websites (laatste raadpleging 05/09/2017):

- https://www.dov.vlaanderen.be
- https://www.geopunt.be
- https://inventaris.onroerenderfgoed.be
- https://geo.onroerenderfgoed.be
- https://maps.google.be
- http://www.dbnl.org